

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Frid. Adolphi Lampe S. S. Theol. Doct. Ej. Et Hist. Eccl.
Professoris Ordinarii, Delineatio Theologiæ Activæ**

Lampe, Friedrich Adolph

Herbornæ Nassaviorvm, 1728

Liber Tertius. Officia specialissima, quae in Relationibus diversis
observanda sunt, pertractans.

urn:nbn:de:hbz:466:1-28501

THEOLOGIÆ ACTIVÆ

LIBER TERTIUS,

Officia specialissima, quæ in Relationibus diversis observanda sunt, pertractans.

CAPVT PRIMVM.

*De Communione Sanctorum,
& Officiis circa illam quoad
singula membra Ecclesiæ internæ
excolendam præstandis.*

SUMMARIUM.

- I. De nexu & ordine agitur §. 1—4.
- II. COMMUNIO SANCTORUM explicatur
§—29.
  - A. Per definitionem §.
  - B. Per deductionem 6—19.

G g 3

I. QUC-

1. *Quoad membra Ecclesiae triumphantis*
7---12.
  - a. *Officia recensentur* 8---11.
  - b. *Rationibus fulciuntur* 12.
2. *Quoad membra Ecclesiae militantis* 13---29.
Hac communio pressius
  - a. *Describitur* 13---28.
    - α. *Indoles ejus spiritualis in genere supponitur* 13.
    - β. *Officia recensentur* 14---28.
      - γ. *Fundamentum eorum* 15.
      - δ. *Diversi eorum actus* 16---28.
        - a. *In judicio Honor* 16.
        - b. *In propensione PHILADELPHIA reciproca* 17---28.
          - a. *Passiva* 18.
          - b. *Activa* 19---28. continens
            - †. *Officia spiritualia* 19---26.
              - „ *Remotius* 20.
              - „ *Strictius* 21---26. dona aliis impendendo
                - * *In usum communem* 22---24.
                - ** *In usum privatam* 25. 26.
              - †† *Officia corporalia* 27. 28.
  - b. *Commendatur* 29.

I.

Posteaquam vitae novae actuositatem, quatenus a singulis Regentis absque personarum discrimine

mine in se consideratis per gradus exerceri solet, percensuimus; nunc iidem nobis considerandi, ut pars diversarum *Societatum*, in quibus constituti *Relationem* ad cœtera earum membra habent, cui convenienter se gerere debent. Cum autem & illæ *Societates* diversam gerant faciem, & diversa singulorum *membrorum* integrum eorum *Corpus* quasi conficientium sit conditio, hinc insignis *Officiorum* huc pertinentium nascitur *differentia*.

II. Duo *SOCIETATUM*, ad quas Regenitus *Relationem* habet, sunt genera. Quatenus enim membrum est Ecclesiæ in *Sacram*, quatenus simul in Mundo versatur, in *communem* seu *secularem* Societatem est insertus. Utramque iterum spectare potest vel ut *publicam* vel ut *privatam*. Hinc ansa nobis nascitur distinguendi inter quatuor *Communiorum* species, quas eo ordine recensebimus, quo aliæ aliis subordinatæ sunt.

III. Incipimus a *Communione Sacra*, quoniam illa *basis* & *norma* est omnis *Communiorum mundana*. Cum autem duplex ejus *Vinculum* sit, alterum *internum* & *immediatum* per Spiritum sanctum connexum, alterum *externum*, quod *mediate* per ordinem humanitus institutum & administratum conservatur, hinc duplicem esse *Communiorum sacram* apparet: alia *privatim* quoad illos, quos *interna* Ecclesiæ membra præsumimus esse, alia *publice* quoad illos, quos pro *externis* membris agnoscere oportet, exercetur. Priorem distinctionis causa *Communiorum Sanctorum*, posteriorem autem *Communiorum Ecclesiasticam* nuncupamus.

IV. Primas damus *Communione Sanctorum*, quoniam illa scopus est *Communione Ecclesiastica* mediata; tanto hac præstantior, quanto sanctior ipsa *Domus Templi* præ *Atrio* erat. Quamvis enim in *Societate civili* publica anteponenda aliquando sint *privatis*, secus tamen res se habet in *Communione Sacra*, quoniam in illa publica commoda cum *privatis* in conflictum nunquam veniunt.

V. Per hanc *Communione*, Κοινωνία, intelligimus illam *Relationem*, quam *Regeniti ad omnes Sanctos*, ut *veros subditos Regni Christi* habent, quos tanquam *partem sui ipsius*, ejusdemque *corporis secum membra considerant*, & quibuscum hanc *unionem omnimode conservare atque promovere querunt*. Distincte hic notemus tum *personas*, quæ hanc *Communione* conficiunt, tum ipsos *actus Communione* hujus *exercitium* ingredientes.

VI. *Personæ* sunt omnes *Sancti*, quos tanquam *subditos Regni Christi* consideramus. Fundata ergo est hæc *Relatio* in alia, per quam omnes, tam *mali Angeli*, quam *irregeniti*, a quacunque tam *activa* quam *passiva* parte in hac *Communione* excluduntur, tanquam *semen Serpentis* irreconciliabili inimicitia *Semini Mulieris* oppositum. Duæ autem eorum *Sanctorum* classes sunt. Pertinent enim partim ad *Ecclesiam triumphantem* constantem tum *Angelis*, tum *Spiritibus consummatorum iustorum*, partem ad *Ecclesiam militantem* in terris.

VII. Propter majorem *Sanctorum in cælis* a *Sanctis in terra*, quam *Sanctorum in terra* inter se, distantiam *Communio*, quam *Regeniti cum Sanctis in cælo* habent, obscurior est. Verum

hoc

hoc non obstante cum de ipsa Communionis veritate ex Scriptura constet, fas quoque est, ut Regeni per Fidem omnibus officiis defungantur, quæ ex natura illius Communionis, in quantum illa nobis est revelata, fluunt.

VIII. Quoad *Judicium* Beatos Cœlites *estimare* atque *honorare* fas est, prout convenit fastigio illius Excellentiae, in quo sunt positi. Quamvis enim corporale nobis cum illis non intercedat commercium, adeoque *verbis* ac *gestibus* honorem nostrum erga illos declarare nequeamus, *animo* tamen alte debet infigi excellentia summa illarum creaturarum, quas inter omnes, quæ nobis innotuere, proximum Deo locum obtinuisse credimus.

(1) *Angelos* oportet *honorare* propter *eximiam Sanctitatem*, quam inconcussa eorum *constantia* supra mortalium sortem evexit; & propter *insignem usum*, quem Christo communi Regi, in Regno ejus promovendo, tanquam proximi ejus *Ministri & Satellites* præstant.

(2) *Beatas animas* decet suspicere propter *victoriam*, quam per Christum super omnes hostes spirituales obtinuerunt, perfectam a peccato justificationem, purificationem, & honorem, qui ipsis a Deo, Christo, Angelis bonis & reliquis Sanctis exhibetur.

IX. Potissima autem Communionis cum Ecclesia triumphante pars absolvitur illa *unione Amoris reciproca* (Confer Lib. II. cap. 5. §. 28.) qua, quæ eorum sunt, *nobis*, & quæ nostra sunt, *illis* addicimus atque appropriamus.

X. In *Communionem Beatorum Cœlitum passivam*

Gg 5

tran-

transimus, quando per Fidem *Bona*, quæ illi possident, *nobis* usurpamus, sive *omnes*, sive *singulos* respiciamus.

(1) Omnium *universim* *Bona* pro nostris reputamus, quoniam eodem cum ipsis Rege & Capite fruimur, eandem cum ipsis hæreditatem expectamus, ipsisque curæ esse persuasi sumus, ut & nos cum illis ad eam plene possidendam introducamur.

(2) Quoad *singulos* hoc discrimen facimus, quod *Angelos* consideremus ut Domino nostro ad salutem nostram procurandam ministrantes; *Beatas autem Animas* tanquam *Preambulones* quosdam, qui ejusdem nobiscum naturæ consortes, pro toto quasi Ecclesiæ corpore jam in possessionem perfectissimæ hæreditatis sunt immissi. Quæ fiducia, non in quodam Cœlitum merito, sed in beneplacito Dei atque ordine ab eo posito recumbens, lætitiâ spirituales non parum promovet.

XI. *Amorem* autem, quo fideles fruuntur *rependere* vicissim *active* *Beatis Cœlitibus* quarunt.

(1) Quoad *universos*, desiderant magis magisque illis *assimilari*, atque ea fini Virtutes ad perfectam eorum sanctitatem pertinentes, quas Scriptura in illis laudat, sibi in exemplum proponunt, jugiter orantes, ut *voluntas Patris in terra fiat, quemadmodum in cœlis*.

(2) Quoad *singulos presentiam Angelorum* reverentur, adeoque & propter illam omne quod *indecorum* est, fugiunt 1. Cor. xi. 10. *Animarum autem Beatarum* vestigia, quæ in terris relique-

liquerunt, grata memoria recolunt Hebr. XIII.
7. XII, 1.

XII. Merito hæc officia fidelibus commendata
sunt :

(1) Quia a Beatis Cœlitibus se diligere no-
runt, atque hunc Amorem ipsis indignissi-
mis exhibitum Amore reciproco compensare de-
bent.

(2) Quia Communio hæc admodum glorio-
sa ipsis est, eosque vere *nobilitat*.

(3) Quia illa pertinet ad primitias cœlestis
gloriæ.

(4) Quia maxime convenit temporibus N. T.
in quibus vinculum hujus Communionis *velo* in-
ter Sanctum & Adytum *rupto* arctius evasit Hebr.
XII. 22. 23. Joh. I. 52. Ephes. I. 10. Matth.
VIII. 11.

XIII. Sanctorum *in terra* inter se Relatio est
multo arctior, tum propter majorem naturæ ea-
dem imbecillitate adhuc laborantis *similitudinem*,
tum propter *commercium* propinquius, quod in-
ter se exercent. Neque tamen *commercium* hoc
per se ad essentiam *Communionis Sanctorum* perti-
net. Nam ab una parte Communio illa se ad
ignotos æque ac *notos* extendit, quoniam cum to-
to Corpore mystico Ecclesiæ exercetur. Et ab
altera parte Communio cum illis ipsis, quibus-
cum *commercium* colimus, nonnisi *hypothetica* est,
in quantum nempe de illis speramus, ac præsu-
mimus, quod non hypocritica, sed vera Cor-
poris Ecclesiæ membra sint. Quod enim *Fanatici*
quidam sibi hic tribuunt, tantum non infallibile,
Spirituum scrutinium, fundamento caret, &
glo-

gloriæ summi soliusque *Renum scrutatoris* injurium est.

XIV. Obligationum huc pertinentium natura optime deduci potest ex *Fratrum* nomine, per quod constanter hæc relatio in sacris exprimitur. Inde enim tum *fundamentum*, tum *officia hujus* Communionis fluunt.

XV. *Fundamentum* Communionis est eadem origo non *carnalis* sed *spiritualis*, quæ vel tanquam *paterna* vel tanquam *materna* considerari potest. *Pater* omnium unus est Deus, & quidem *Pater* per *adoptionem*, *Filius* per spirituale *conjugium* cum Ecclesia, *Spiritus sanctus* per *regenerationem*. *Mater* est Ecclesia ipsa, cœlestis Hierosolyma. Illa Christo eos genuit mediante Verbo tanquam *semine* regenerationis. Sic ejusdem *nature*, *imaginis*, *domus*, *honorum*, *hereditatis* participes redduntur.

XVI. Hæc cum ita sint, *officia* eadem, quæ *Sanctis in cœlo*, sibi invicem in *terra* jam præstare debent. Per *Sacramentum Pedilavii* illorum totam rationem Servator adumbravit, cujus mysticum exercitium omnibus discipulis suis commendavit Joh. xiiii. 14. 15. Eadem autem classes officiorum hic redeunt. Quare primo requiritur in *Judicio Honor* eorum, quos Deus honoravit. Quamvis enim in *Judicio* de singulis personis prudentia illa semper sit exercenda, quam Lib. II. cap. 8. §. 54--56. commendavimus, ubicunque tamen justæ præsumendi opus Gratia rationes sunt, sancta merito animi veneratione eos prosequimur, qui *Regnum Sacerdotale* Domini, *Filii* ejus non mentientes, *Heredes Dei*, *Cohere-*

des Christi, Fratres, Sponsa, Soror Filii Dei, Templum Spiritus sancti &c. evaserunt.

XVII. Quidni fideles cum personis tam pretiosis coalescere propius per *Unionem Amoris* reciproci contenderent? Hæc exercetur per illam toties laudatam *ΦΙΛΑΔΕΛΦΙΑΝ* 2. Petr. I. 7. 22. III. 8. Hebr. XII. 1. 1. Theff. IV. 9. quæ *Honori* jungitur, & propter summam, quam requirit, intimi affectus teneritudinem *Φιλοσοφία* dicitur Rom. X. 10.

XVIII. Cum autem in omni Communione *reciprocum jus* obtineat, ab una parte Bonis aliorum Christi membrorum ad nostram perfectionem promovendam frui licet. *Bona* sane Sanctorum aliorum tanquam *sua* considerandi jus Sancti habent 1. Cor. III. 22. 23. De illis etiam actu participare tum maxime contendunt, quando per illa Gratia dona, quæ Deus aliis indulget, ipsi proficere & ad cultum arque celebrationem Domini aptiores fieri contendunt. Quo pertinet, ut *precibus* eorum se commendent, ut *consilia* eorum & *incentiva* expetant, ut in illis *profectibus*, quos in aliis deprehendunt, procul omni invidia *latentur*, atque propter illos ex sincero corde Deum *glorificent* Col. 1. 3. 4. 1. Theff. 1. 2. 3.

XX. Ut autem jus hoc in aliorum membrorum Corporis mystici Bona sartum tectumque conservent, ipsi vicissim, quæcunque acceperunt, in commune commodum impendere parati sint. Quo spectant officia tam *spiritualia*, quam *corporalia*, quibuscunque Ecclesie militantis in membris præstanda.

XX. Ad

XX. Ad officia *spiritualia* pertinet, ut unusquisque promovere incrementum aliorum spirituale quærat. *Remotius & generalius* id fit:

(1) Per *Preces sinceras*, tam pro totius Ecclesiæ salute Pl. cxxi. 6. quam pro singulorum necessitatibus, quæ propius nobis innotuere, fufas Jac. v. 16. Confer Lib. 11. cap. 6. §. 42.

(2) Per prudentem illorum *Mediorum usum*, quibus adhibitis animi propius coalescere atque omni offendiculo anfa præcidi potest. Huc referatur

(a) *Humilitas cordis* perpetua praxi ita declarata, ut appareat nos, tanquam Fratres ejusdem fortis coram Deo atque ex eadem liberrima ejus Gratia per omnia dependentes, nullum in alia membra Christi Dominium nobis arrogare velle Matth. xx. 25--28. xxiii. 8--12. Luc. xxii. 24--27. Jerem. xxxi. 34.

(b) *Veritatis studiosa sectatio*, quæ *pacis* solidæ fundamentum esse debet Zach. viii. 19.

(c) *Evitatio sollicita dissensus* circa veritates etiam non fundamentales, quantum humana imbecillitas permittit, Rom. xv. 5, 6.

(d) Multo magis *logomachiarum & disputationum* de rebus quoque minoris momenti, prophetandi libertatem evertentium, præcisio 2. Tim. ii. 14. 23. Tit. i. 9.

(e) *Accommodatio* sui ipsius etiam in rebus licitis secundum imbecillitatem puerorum in Christo 1. Cor. x. 23, 24. Confer Lib. 11. cap. 8. §. 18. 19.

(f) *Amica & familiaris cum piis conversatio*. Nihil tamen impedit, ut absque aliorum con-

temtu

temtu selectum quendam observemus, in quo morum atque inclinationum similitudo, educatio, longior usus &c. non parum momenti habet. Ipse Dominus Lazari domui, & inter discipulos Joanni familiariter assuevit.

XXI. *Strictius* huc referimus *officia specialiora* eo directa, ut *dona*, quæ in *singulos* fideles Deus contulit, in *plurimum* usum impendantur. Varietatis enim *charismatum* in Ecclesia eadem est ratio, quæ *artium ac mercium* in Republica, ut nempe singulis membris de suo ad commune commodum conferentibus toti corpori mystico bene sit Eph. IV. 16. I. Cor. XII. 14--20. I. Petr. IV. 10. Sic compositum fuisse cum *donis extraordinariis*, quibus Ecclesia primitiva gavisa est, liquet ex I. Cor. XII. 7--11. Potest autem illa *collatio* donorum vel magis in *commune commodum* vel magis *privatim* institui.

XXII. Communius commodum præstatur per *Sata* quædam de rebus divinis inter *Laicos Exercitia & Colloquia*, quæ odioso *Conventiculorum* nomine traduci solent, eum in finem destinata, ut non solum per *preces*, sed etiam *sermones* ac *disquisitiones* sive de *veritatibus Scripturariis*, sive de *Casibus conscientie* uno, pluribusve præcuntibus, incrementum in cognitione, prudentia spirituali, fide & sanctificationis studio promoveatur. Tales societates ita conformes sunt veræ Christianismi indoli, & tam idonea sunt profectuum in vita spirituali media, ut non solum *tolerari*, sed etiam *foveri* ac *promoveri* debeant.

XXIII.

XXIII. Requiritur tamen, ut *ordine ac decen- ter* omnia fiant 1. Cor. xiv. 33. Idque eo magis, quoniam hoc pacto præcavendum est incommodis, quæ eo neglecto facile suboriuntur, atque investivarum in quæcunque *Conventicula* prætextus speciosos præbent. Curandum ergo, ut *preambulones* in hisce colloquiis sint homines spectatæ *pietatis & veritatis cognitione* sufficienti imbuti, utque in illis nihil occurrat, quod aut contra *decorum* in genere, aut contra *cultum publicum* ejusque *moderamen* impingat, sed ut omnia ei *subordinata* sint.

XXIV. Nihil magis esset optandum, quam ut communes passim *Conversations* inter Christianos eo essent directæ, ut loco inutilium *Confabulationum* sermones de rebus sacris miscerentur, sive *repetendo* collatis symbolis, quæ publice audita sunt, sive *Scripturam sacram*, aliumve librum pium *legendo* & ex hac lectione pro re nata amicas disquisitiones instituendo, sive *canticis* sacris *precibusque* corda ac vocem ad Dominum rollendo. Tale genus consuetudinis inter Christianos commendatur Col. iii. 16. 1. Thess. v. 11.

XXV. Privata magis *Communions Sanctorum* officia diversitas circumstantiarum requirit, in quibus singuli, in quos incidimus, occurrunt. Sunt illi aut tales, quos censemus adhuc *irregeneratos* aut *regentos* esse. Priores directe *Communio sanctorum* non tangit. Et quid Amor Proximi circa ejus animam præscribat, in genere ostensum est Lib. ii. cap. 8. §. 60. Stimulum tamen hic addit *Communio Sanctorum*. Unum quod

quodque enim tam illustris Societatis membrum merito contendit limites ejus, & cum illis ipsius Regni Christi, pro virili extendere.

XXVI. Directius autem huc faciunt, quæ circa illos observare debemus, quos speramus *regentos* esse. Illorum salutem in casibus variis promovere possumus:

(1) Quando *rudiores* in cognitione viarum Domini erudimus Act. xviii. 26.

(2) Quando *errantes* cum prudentia & mansuetudine a falsis præjudiciis reducere quærimus Gal. vi. 1.

(3) Quando *imprudentes* toleramus Rom. xv. 1. 2. 7.

(4) Quando *peccantes* fideliter corripimus & ad resipiscentiam hortamur Ps. cxli. 1. 5. Prov. xxi. 6. Ubi tamen fervor lenitate pro circumstantiis temperandus est 2. Thess. iiii. 15.

(5) Quando *segnes* incitamus Hebr. iiii. 13. x. 24.

(6) Quando *afflictos, fluctuantes & tentatos* consolamur 1. Thess. xiv. 15.

(7) Quando hortando & incitando *currentibus* calcem addimus Ps. xxxiv. 4. Jes. i. 5. modestiæ legibus tamen erga honoratiores observatis 1. Tim. v. 1. 2.

(8) Quando *pacis* vinculum cum piis conservare omni modo annitimur Ps. cxxxiii. 1. Eph. iv. 3.

(9) Quando ad *remittendum* Fratrum *offensas* paratissimi sumus Col. iiii. 16.

XXVII. Sed & quamdiu una in corpore degimus, varia officia corporalia requiruntur pro va-

H h

riis

riis necessitatibus, in quibus fideles versantur, generibus. Huc ergo pertinent

(1) *Hospitalitas* erga peregrinos Rom. XII. 13. Hebr. XI. 11. 2.

(2) *Compassio* in malis, quæ patiuntur, sive doloribus, *morbis* ac molestiis communibus hujus mundi expositi, sive Christi causa sub persecutionum gravitate ingemiscens, exules, captivi, oppressi Hebr. XIII. 3.

(3) *Visitatio* afflictorum, ægrorum & captivorum Jac. I. 27. Matth. XXV. 16.

(4) *Patrocinium* viduarum, orphanorum, peregrinorum aut qui injuste opprimuntur. Job. XXIX. 12. 13. 15. 16. præsertim pietatis causa

(5) *Eleemosyna* pauperibus piis eroganda & primo loco, & cum singulari gaudio propter illam prærogativam, quod in membra Christi miseria aliquid erogandi ansa detur. Unde & eorum pudori consulendum, ipsaque petitio anticipanda est Act. XI. 29. 2. Cor. VIII. 1-4. Rom XII. 13.

XXVIII. Neque tamen hanc Communionem ad omnia Bona promiscue extendi necessarium est. Singularis enim circa *Communionem Bonorum* in Ecclesia Apostolica obtinuit dispensatio, quæ licet *laudanda*, non tamen illico *imitanda*, cum *neque omnia Bona* in commune conferrentur, *neque ipsa illa Collatio* ab Apostolis exigetur, *neque alia Ecclesiæ Hierosolymitanam imitata* fuerint; & divinum consilium esset, per hoc medium illam longe iniquo ad relinquenda Canaanis Bona præparare. Multo minus *pegrini* & Sodalitates *Monachorum* in Papatu, *Labadistarum*, *Fanaticorum* in censum hic venire merentur.

XXIX. Quanti momenti *Communions* hujus observatio omnibus regentis cenferi debeat, liquet.

(1) Quoniam illa est fingulare *criterium Conversionis & Fidei* in ipsis 1. Joh. 111. 18. 19. IV. 7. 8. 20. 21. V. 1.

(2) Quoniam hoc per *emphasin* est capitale præceptum Jesu Christi, quod tanquam peculiare *præceptum probationis*, præ omnibus aliis, discipulis suis cum mundum relinqueret inculcavit, ac proprio exemplo confirmavit Joh. XIII. 34. 35. XV. 9. 12. 1. 17.

(3) Quoniam sic imaginem Dei Triunus expriment Joh. XVI. 20. 21.

(4) Quoniam ita gratias rependunt Deo pro maximo amore, quo a Deo amati sunt. Cum enim ipsi nihil referre queant, aliquatenus tamen gratum animum exhibent, quum reapse ostendunt, quanti æstiment illos, in quibus Deum & Christum inveniunt atque suspiciunt 1. Joh. IV. 10--11. Matth. XXV. 49. XV. 11. 5.

(5) Quoniam *Communio hæc sanctitate, felicitate, vinculo arctissimo & constantia* sua omnibus reliquis Relationibus longe est excellentior.

(6) Quia ab hac unita vi Ecclesiæ ejus fortitudo in resistendo omnibus tentationibus dependet.

(7) Quia illa splendorem singularem Ecclesiæ coram hominibus conciliat Pl. cxxxIII. 2.

(8) Quia amplissimas promissiones habent, qui hunc unionem colunt Pl. cxxxIII. 3. Matth. X. 42.

(9) Quia sub *Oeconomia N. T.* hæc *Communio*

nio illustriorem splendorem nacta est, sublato
& pariete intergerino, & fœdere externo. Hinc
exercitium ejus diebus N. T. promissum Zeph.
III. 9. Zach. VIII. 21. XIV. 9. Joh. x. 16. Ini-
tium implementi visum est Act. IV. 32.

C A P V T S E C V N D V M.

*De Communione Ecclesiastica, &
officiis, quæ illa circa membra
Ecclesiæ externæ in diverso gradu
constituta observare jubet.*

S U M M A R I U M.

- I. *Definitio COMMUNIONIS ECCLESIASTICÆ datur §. 1.*
- II. *Illâ deducitur per partes 2 --- 41.*
  - A. *Fundamentum officiorum eo pertinentium 2.*
  - B. *Personarum, ad quas illa pertinent, differen-
tia 3.*
  - C. *Officiorum enumeratio 4 --- 41.*
    1. *Quæ singulis in suo ordine competunt 4
--- 21.*
      - a. *Moderatoribus Ecclesiæ 5 --- 9.*
        - α. *Ministris Verbi divini 5.*
        - β. *Sociis eorum 6 --- 9.*
          - ℞. *Presbyteris 6. 7.*
          - Ⓜ. *Diaconis 8. 9.*

b. Mem-

b. Membris Ecclesie 10 --- 21.

α. Quibuscunque in genere 11 --- 15.

2. Quoad Ministros 11 --- 14.

a. In eorum constitutione 11.

b. Quoad illos, qui jam constituti sunt 12 --- 14.

3. Quoad Presbyteros & Diaconos 15.

β. Magistratibus in specie 16 --- 21.

2. Quid illi debeant Ecclesie 16 --- 20.

a. Exponitur 16 --- 19.

α. Quoad exercitium Juris sui 16 --- 18.

† Circa spiritualia 17.

†† Circa temporalia 18.

b. Quoad ejus temperamentum 19.

b. Argumentis urgetur 20.

3. Quid membra Ecclesie debeant Magistratui 21.

2. Quae a pluribus simul junctis desiderantur 22 --- 41.

a. In Ecclesia libera 22 --- 39.

a. Ordinando, quae sunt salutaria 22. --- 34.

2. Personarum requisita 23.

3. Officia ipsa 24 --- 34.

a. Circa Fidei FORMULAS conficiendas 24 --- 26.

b. Circa DISCIPLINÆ exercitium 27 --- 33. Illius

a. Definitio 27.

b. Fundamenta ejus 28. 29.

Hh 3

c. Of-

c. Officia ipsa per partes dedu-
cta 30 --- 33.

† Quoad peccata 30.

†† Quoad modum disciplinae
observandum 31 --- 33.

, Censoribus 31.

„ Illis, quos censura fe-
cit 32.

„ Toti cœtui 33.

c. Circa RITUS ecclesiasticos 34.

β. Reformando a corruptione 35 --- 39.

Ubi explicatur

α. Quid incu. at singulis fidelibus
36 --- 38.

β. Quid Magistratibus & Ministris
39.

b. In Ecclesia pressa 40. 41.

α. Sub Magistratu diversa religionis 40.

β. Ingruente persecutione 41.

I.

Quemadmodum Sanctuarium cingebatur ab
Atrio, ita *Communio Sanctorum* sepes est
COMMUNIO ECCLESIASTICA ea fini ex au-
thoritate divina secundum præscriptum Verbi & indo-
lem Evangelii inter illos, qui externe Fidem veram
profitentur, per hominum ministerium instituta & con-
servata, ut per observationem officiorum hanc Com-
munionem constituentium ipsa interna Sanctorum Com-
munio promoveretur.

II. Author adeoque hujus *Communio* ipse
Deus est, tanquam *Dominus Zebaoth* & *Deus ordinis*
& si-

& sigillatim *Filius Dei* Joh. xx. 21. sq. Ephes. iv. 11. qui generalia saltem præcepta eo pertinentia ipse proposuit, quamvis eorum executionem, ampliationem & variationem secundum diversas circumstantias *Ministris* ex hominibus, *primario* extraordinariis, sed *secundario ordinariis* reliquerit. Impellens autem seu finalis hujus instituti causa quando dicitur *interna Communionis* promotio, ex eo ipso apparet, quanti ipsa hæc *externa Communio* æstimari debeat, & quomodo tam in propria commoda quam in ipsum Christum, ejusque membra delinquant, qui vanis prætextibus utentes se ab illa *separant*.

III. Personas in hac Communione *correlatas* Scriptores Ecclesiastici in *CLERICOS* & *LAICOS* mature distinxerunt. Nec discrimen hoc penitus rejicimus, si duntaxat fermento Papistico expurgato ad *priores* referantur, quicumque in Moderamine Ecclesiæ strictius considerato partem aliquam habent, ad quos hodierna praxis pro variarum Ecclesiarum particularium morte iterum diversos tam *ordinatos*, sive sint *Episcopi*, sive *Presbyteri*, quam *non ordinatos* quales sunt *Seniores Diaconi*, aut quicumque alii cœtum repræsentantes sedem in Dicasteriis ecclesiasticis habent. Posterioris autem ordinis sunt, personæ tam *publicæ*, quam *privatæ*, quæ tanquam singularia Ecclesiæ membra Moderamini ejus certa ratione se subjecerunt. Quæ circa *Ordinum Ecclesiasticorum* in abstracto spectatorum *institutionem* aut *jura* controversa sunt, hic sicco pede præterimus. Personis tantum in *concreto* consideratis, quocumque *gradu* gaudeant, *officia* scribimus. Quamvis

enim *Moderamen Ecclesia* in uno loco melius se habeat, quam in alio, omnis tamen mutatio circa illud cum periculo insigni conjuncta est. Ipsi naevi in eo occurrentes eo minus Ecclesiae nocebunt, quo studiosius singuli officiis suis defungentur.

IV. *Officia* autem alia omnibus, alia *singulis* incumbunt. Ad omnes pertinent, quæ *Cultum Dei publicum* constituunt & Lib. 11. cap. 6. §. 30. enumerata sunt. Quæ *singulis* sunt observanda, aut *solos*, aut cum aliis *unitos* concernunt.

V. Qui in *MINISTERIUM Ecclesie* per *Impositionem manuum* adsciscuntur aut adsciti sunt, in illis, si soli spectentur:

(1) Quædam *qualitates* supponuntur, tum *communes* cum omnibus Christianis, tum quæ *peculiariter* ipsos ad Ministerium idoneos reddere queunt. Catalogus earum occurrit 1. Tim. 111. 1--10. 2. Tim. 11. 24--26. Tit. 1. 5--9.

(2) Alia *officia* proxime ipsa muneris ratio exigit, tam in illo *suscipiendo*, quam in illo *rite obeundo*.

(a) In eo *suscipiendo* & legitima *Vocatio* & debita *Preparatio* commendata esse debet.

(b) Ad munus *Ministri Evangelici obeundum* duas officiorum classes referimus. Alia enim ei ut *Pastori*, alia ut *Doctore* competunt. *Doctore* partes docendo tum *ore* tum *scripto* sive per *sermones* sive per *catechizationes* implebit, quando in illis sese simul ut fidum *Interpretem* & ut *patheticum Ecclesiasten* præstabit. *Pastoralis* cura, quamvis & ipsum *Doctore* munus certo respectu involvat, magis tamen per *privatam* cum cætus singu-

lis membris conservationem ac figillatim per pia colloquia, consilia, hortationes, errantium convictiones, litigiorum tempestivas compositiones, scandalorum præcautiones, visitationes aegrotorum, captivorum, *afflictorum* & similia exercetur. Quæ explanatius, Deo volente, alias pertractabimus.

VI. *Ministris Ecclesie* in plurimis Ecclesiis Reformatis conjuncti sunt PRESBYTERI *Laici*, quales Apostolus 1. Tim. v. 17. videtur distinguere ab illis Presbyteris, qui *laborant in sermone & doctrina*, & Röm. xii. 8. 1. Cor. xii. 28. sub nomine *πρεσβυτέρων* atque *κλειςρονησων* involvere. Praxis saltem Ecclesie diuturna ordinem hunc non inutiliter conservavit. Cum autem hi proximi Ministrorum in dirigendis rebus Ecclesie sint adjuvatores, eo magis per ipsos Ecclesia ædificabitur, quo magis easdem *qualitates* possidebunt atque exercent, quas in *Presbyteris* stricte ita dictis Evangelium desiderat. Sint ergo Viri cognitione Verbi ac Viarum Domini non mediocriter tincti, prudentes ac valentes consilio, spectatae authoritatis, negotiis aliis non ita implicati, ut non simul curæ Gregis vacare possint ac velint, pacifici, vitæ inoffensæ.

VII. *Officiorum* autem, quæ illis incumbunt, hæc est summa; attendere ad illa, quæ Ædificationem totius cætus singulorumque ejus membrorum concernunt; invigilare casibus & circumstantiis, quibus ea impediri queat; studium impendere, ut omnes remoræ atque offendicula tam doctrinæ quam vitæ mature tollantur, atque ubi id in eorum potestate non est, Ministros mature

monere ; consiliis fidis illos adjuvare ; privatis admonitionibus , convictionibus , visitationibus vices eorum pro re nata subire ; quin ipsorum Ministrorum errantium aut impingentium curam gerere ; denique in moliminibus eorum piis ad cœtus salutem spectantibus indefessi eorum adjuutores esse.

VIII. **DIACONORUM** qualitates per compendium Apostolus exhibet. 1. Tim. III. 8 -- 13. Præcipua autem officia in ordine Ecclesiastico Ecclesiæ Belgicæ ita exprimuntur : *Diaconorum proprium officium est , eleemosynas ac alia quæ pauperum spectant bona , diligenti opera colligere , eaque fideliter & solerter , ut penuria egentium , quæ indigenarum , quæ exterorum exiget , consensu communi distribuere , anxios animi invisere ac consolari , atque omni opœniti ne Eleemosynæ male collocentur.*

IX. Ecclesiæ primitiva Diaconis adjunxit *Diaconissas* , in quibusdam cœtibus etiamnum residuas. Harum requisita occurrunt 1. Tim. v. 6. 10. Munus earum comprehendit certa quædam , cum primis circa pauperes , peregrinos , captivos , & agrotos , puerperas , infantes , charitatis officia , quæ non tam commode aut decore a Viris præstari possunt.

X. Ipse Grex Ecclesiæ sub **LAICORUM** seu *Populi* nomine distinctus secundum varias differentias tam *externas* , quam *internas* spectari potest. *Interna* solam coram Deo præcellentiam dant ; *externarum* apud homines quoque ratio , procul omni tamen *prosopolepsia* Jac. 11. requiritur. *Magistratum* sane ad Ecclesiam singularis præ aliis membris est relatio , quæ ansam dat distinguendi

di inter officia *quibuscunque Christianis* circa Præpositos exercenda, & *Magistratibus* sigillatim incumbentia.

XI. Quibuscunque Christianis, cum Præpositi Ecclesiæ suo munere rite defungentes *Parentum* loco sint habendi, incumbit quoad ipsos Ecclesiæ Ministros ante omnia de illis *adipiscendis* curam gerere. Quo pertinet

(1) *Orare*, ut Deus fideles Doctores mittat Matth. 1 x. 37. 38.

(2) Doctores falsos a veris *discernere*, eosque evitare Matth. 23. 15. 16. 23. 14. Joh. x. 5. 2. Joh. 6. 10. 11.

XII. Circa Ministros, quos Deus indulget, eadem *judicii* libertas singulis Auditoribus competit, idque tam quoad *doctrinam*, quam quoad *vitam* eorum. *Doctrinæ* eorum scrutinium secundum Verbum Domini cuilibet privato est instituum Act. xv. 1. 1. Joh. 14. 1. Quoad *vitam* licet prudentia & æquanimitas sit adhibenda, *correctiones* tamen itidem sunt observandæ 1. Tim. v. 19. 20. Quin ubi per illas *non proficiunt*, ac in scandalum publicum hæresis aut vitia Pastoris graviora prorumpunt, & nihilominus per *viciosam tolerantiam* illis connivetur, ad tempus a communione cum tali Pastore abstinere fideles tenentur.

XIII. *Legitimis* autem *Ministris* debetur

(3) *Interne Honor* atque *Amor* tanquam Dispensatoribus mysteriorum divinorum, quorum medio Deus ex singulari misericordia ad salutem hominum utitur 2. Cor. v. 19. 20. 1. Cor. 14. 1. 1. Theff. v. 13. 14. 1. Tim. v. 17. Eminentior hic affectus

affectus erit in illis, quibus verbum suorum Praconum reapse in semen regenerationis evasit 1. Cor. IV. 15. Gal. IV. 14.

(2) Hic animi affectus *externe* demonstrandus est:

(a) *Precibus* Rom. XV. 30. Ephes. VI. 18. 19. Hebr. XI. 18.

(b) *Obedientia* Verbi eorum, in quantum conscientia testatur cum Verbo Evangelii id convenire, 1. Thess. II. 13. Rom. VI. 17. Hebr. X. 11. 17. Obedientia hæc non solum *activa*, sed etiam *passiva* esse debet, quando correptiones & reprehensiones adhibentur Jac. I. 21.

(c) *Patientia* ac mansuetudine, qua ipsi eorum nævi sunt tractandi atque operiendi.

(d) *Imitatione* boni eorum exempli 1. Cor. IV. 16. Phil. III. 17.

(e) *Necessariorum* ad vitam corporalem *suppeditatione* 1. Tim. V. 18. 1. Cor. IX. 14.

XIV. Quæ *selectum* inter Ministros spectant, maximam prudentiam & circumspectionem desiderant. Ubi unus tantum cœtus Minister est, discrimen locum minus habet. Quin vero inter plures regenitus irrogenito sit præferendus, quis dubitabit? Verum ecquis pius etiam sibi facile iudicium de ea re super alieno servo arrogare audebit, nisi criteria nimis aperta sint? Ex *charismatibus* quoque præferenda, quæ ad ædificationem sunt aptiora. Cavendum tamen & a contentu eorum, qui minori donorum Spiritus sancti mensura gaudent, & multo magis ab omni partium studio, omniumque humanorum nominum
appel-

appellatione, quæ schismati ansam præbet 1. Cor.
1. 11. 13. III. 4--7.

XV. Officia Ministris Ecclesiæ exhibenda exemplar sunt, secundum quod exigi possunt, quæ reliquis Præpositis debentur. Et ad *Seniores* quidem relatio est universalior, quam ad *Diaconos*. Quoad hos speciatim incumbit *ditioribus*, ut Collectis sufficientibus eos in dispensando sublevent; *egens*, ut illis tanquam *Benefactoribus* suis filialem reverentiam atque affectum præstent.

XVI *Jus*, quod MAGISTRATUI Christiano circa *sacra* utique competit, quamvis pro diversa Rerumpublicarum constitutione in quibusdam circumstantiis differat, maximam tamen illi prærogativam conciliat. Convenit ergo ei, Jure hoc ad finem, in quem concessum est, rite uti, ut Ecclesiæ commodum per curam tam circa *spiritualia*, quam circa *temporalia* exercendam promoveatur.

XVII. Cura circa *spiritualia* potissimum hæc involvit.

(1) Prospiciant Ecclesiæ de aptis dignisque Pastoribus, sive eos *constituendo*, ubi *Jure patronatus* gaudent, sive impediendo, ne Cætus libera electione fruente privilegio suo in vocandis indignis abutantur. Idem circa *scholas*, quæ magis a Magistratibus passim dependent, incumbit.

(2) Quæ ad *Cultus publici* decorem atque ordinem spectant, ita dirigant, ut *Ædificatio* Ecclesiæ promoveatur 1. Chron. xiv.

(3) Ad *corruptelas* tam in *doctrina* quam in *culta*

culta & moribus gliscentes debite attendant, illisque aut praestruere aut consulere pro re nata studeant, Sic instituerunt Assa 1. Reg. xv. 12. Josaphatus 2. Chron. xvii. 6. Ezechias 2. Reg. xviii. 4. 2. Chron. xxix. 5. sq. Josias 2. Reg. xxiii. 4. sq. 2. Chron. xxxiv. 3. sq.

(4) Ministros probatae fidei *consilio*, *favore*, *authoritate* sua fulciant, ut sancto Ministerio *honor* & *existimatio* illa integra conservetur, sine qua contentui aliorum exponeretur.

(5) *Devotionis* in Cultu publico exemplo prae-
luceant 2. Sam. vi. 22.

XVIII. Ad curam circa *temporalia* referimus, ut *Bona Ecclesiastica*, quae requiruntur partim ad *alendos Ministros*, partim ad *aedificiorum* Cultui publico destinatorum *sustentationem*, & quantum sufficit, praestent, & quae destinata sunt, conservent; neque facile patiantur illa abalienari Luc. vii. 4. 5.

XIX. De caetero pius Magistratus intra cancellos juris & aequi se libenter continebit.

(1) Ante omnia abominabitur *dominium in conscientias* quod soli Deo reservatum est.

(2) Circa *tolerantiam religionum* media via incedendum erit. *Dogmata impiorum* fundamenta omnis Religionis concutientia ex Republica Christiana prohiberi atque ejici debent. *Dissentientes* in minus fundamentalibus, si quietem publicam non turbent, non sunt temere inquietandi. Qui inter utrosque sunt mediis, pro circumstantiis Reipublicae diversis interdum *convenientiam*, interdum majorem *rigorem* requirunt. Videtur tamen *Judaeis* aliquam in *tolerando* praerogativam
prae

præ aliis æque declaratis Religionis nostræ Ho-
stibus concedendam esse, tum propter *Patres*,
quia *salus nostra est ex Judæis* Joh. IV. tum quo-
niam eorundem Conversio adhuc speranda Rom.
XI. 22 -- 28.

(3) *Limites auctoritatis*, qua fruuntur, non
facile migrent, vel ea de causa, quoniam Magi-
stratus successu temporis variis in Religione mu-
tationibus sunt obnoxii, eorumque usurpata po-
testas, a successoribus contrariæ Professionis in
Ecclesiæ veræ insigne præjudicium & discrimen
possunt converti.

XX. *Fidelitas* in præstandis his Ecclesiæ offi-
ciis Magistratui Christiano maximi momenti esse
debet.

(1) Si *Salus* Reipublicæ suprema ipsis Lex est,
tum persuasi erunt, quod salus Reipublicæ a sa-
lute singulorum civium dependeat. Quidni ergo
omni modo & in summo gradu cives felices red-
dere contenderent?

(2) Si unusquisque Christianus, quantum va-
let, ad salutem *animæ* Proximi afferre obligatus
est, quanto magis, qui plus cæteris valent, illam
potestatis præminentiam Bono Proximi *solido &*
sempiterno impendent?

(3) Nihil ipsum Reipublicæ Statum florentio-
rem, magisque morigeros Magistratui subditos
reddet, quam florens illius Religionis status, quæ
præ omnibus aliis ad fidelitatem & obedientiam
strictissime Superioribus præstandam incitat, at-
que saluberrima media præscribit ad illas cupidi-
tates malas compescendas, quæ omnium seditio-
num ac turbarum prima scaturigo sunt.

(4) Hanc

(4) Hanc gratiam Deo debent pro eo, quod præsidium atque hospitium dilecti sui populi ipsis demandaverit & quasi in pretiosum depositum dederit 2. Sam. VI. 21.

(5) Quemadmodum Deus populum suum pro pupilla oculi sui reputat, & contemptum ejus gravissime est vindicaturus, ita & *benedicet* illis, qui Abrahamo benedicent Gen. XII. 3. Psalm. cx. 13--15.

(6) Sic & ipse Christi, summi Regis Ecclesiæ, & piorum Regum, quorum memoria in perpetua benedictione est, vestigia prement.

(7) Sic per eos magis magisque implebuntur splendidissimæ promissiones, diebus Nov. Testam. & præcipue ultimis factæ, de dandis *Regibus ac Principibus* in *nutritios* Ecclesiæ Psalm. XXI. 1. 2. XLVII. 10. Jes. XLIX. 23. LX. 10. Apoc. XXI. 24.

XXI. Singularis etiam est tam *Moderatorum* quam *Populi* Christiani ad tales Magistratus relatio. *Prioribus* incumbit non solum in jura ejus non involare, qui character verus est Antichristianismi in tyrannide Papali Jud. vers. 8. sed etiam authoritatem ejus, tanquam sacram ipsius Ecclesiæ anchoram pro virili tuebuntur. *Posterioribus* in illis tanquam vero Orbis Christiani delicio latabuntur, & eorum exemplo animati cum fervore majori Cultum Deo placentem præstabunt.

XXII. *Officia*, quæ non a singulis dependent, sed *plurium* conspirationem ad Bonum Ecclesiæ requirunt, sunt illa, quæ pertinent ad *exercitium Juris Ecclesiastici*, cujus veri limites accurate de-

debet constitui, ne aut potestas spiritualis in corporalem convertatur, aut Clerici ad se rapiant, quæ simul ad Magistratum Politicum spectant. Huc referimus tum in genere *JUDICIA* Ecclesiastica certo ordine sibi per *Consistoria*, *Classes*, *Synodos* subordinata, tum specialius *Decisiones* de rebus majoris momenti, sive ad *fidem*, sive ad tam *disciplinam* tam *instituendam*, quam a *corruptelis* insignibus *repurgandam* pertinentibus, sive ad *Rituum Ecclesiasticorum* modum constituendum, ad quas extraordinarii *Conventus*, *Colloquia*, *Concilia* auctoritate Magistratus indicta, requiruntur.

XXIII. Negotiorum tanti momenti demandatio facienda est personis singulari Spiritus sancti modulo, cognitione voluntatis Domini, prudentia, robore animi, experientia pollentibus. Qui autem in illis actu versantur, ab una parte sibi caveant, ne perversis quibusdam affectibus, ambitionis præsertim & dominandi in fratres libidinis, in transversum agantur; ab altera parte zelum pro veritate ac domus Jehovæ puritate cum amore salutis animarum semper conjungant. Illud Deo, hoc Proximo debent. Nihil ad communem Æoificationem majus momentum afferet, quam *fervidus* gloriæ Dei amor *mansuetudine* ac lenitate erga illos, quibuscum ejusdem imbecillitatis atque indignitatis coram Deo consortes sumus, temperatus.

XXIV. Ubi ergo *Decisiones* de Articulis Fidei formandæ, ubi *FORMULÆ* ac *Symbola* componenda, illic alia *Concipientibus*, alia *Subsignantibus* incumbunt.

XXV. *Concipientes hinc* quidem uni Ecclesie *Fundamento* debent inharere, & per ejus conseruationem unionem mysticam Corporis Christi promovere; *inde* tamen æque sollicitè cavere, ne ultra limites in Verbo Dei fixos progrediantur. Nam.

(1) Quæ ad fundamentum strictè non pertinent, illa Deus suo iudicio *reservavit* 1. Cor. III. 11 -- 15. Rom. XIV. 3. 4.

(2) Nimius rigor *unionem Ecclesie* non promovet, sed perturbat atque impedit.

(a) Dum *libertas prophetandi* coarctatur, schismata interne multiplicantur & foventur.

(b) *Anathemata* seu *detestationes* dissentientium verbo Dei non nixæ viam *Pacis religiose* cum illis, qui separati sunt, & quorum reconciliatio omni modo optanda quarendaque esset, intercludunt.

XXVI. *Introductæ Formulæ fideliter* in sensu orthodoxo & cum *Scriptura* ac mente *Ecclesie*, cujus professionem exprimunt, conveniente debent *adoptari, signari ac servari*. Duplex autem hic *obligatio* distinguenda est; una in *foro externo* Ecclesie, altera in *foro interno* Conscientie. In *priori* eousque *Formula* obstringunt, ut qui illa *recipere* detrectat, per hoc ipsum juri omni *communione* externæ cum tali Ecclesia renunciet. In *posteriori* non obligant, nisi quantum post maturum examen convicti sumus eas Verbo Dei convenire. Quare si contingeret ut quis deinceps Verbo Dei non respondere animadverteret, quæ antea ei consona esse iudicavit, illi integrum esset in tantum a *Formulâ*

tanquam humana discedere & contrarium statuere, sub hac tamen conditione, ut simul se abdicet illis privilegiis, quæ cum Formulæ illius professione conjunctæ erant, ne Sycophantam in Ecclesia agat.

XXVII. DISCIPLINA nominatur illud jus quod Ecclesia in corpore seu representativa habet ad illos, qui scandalo magis enormi Communioni Sacra stigma inurunt, ab illa ad tempus suspendendos aut segregandos, donec spem emendationis præbuerint.

XXVIII. Non dubitamus, Jus illud Ecclesia competere, & exercitium ejus Communionem Ecclesiasticam perficere.

(1) Exsertum adest Domini præceptum de dicendo Ecclesiæ & habendo pro ethnico & publicano Matth. xviii. 17. Adde loca statim citanda, in quibus peccata enumerantur, quæ Disciplina objectum sunt. Magis indirecte huc faciunt dicta Jes. lvi. 1. Matth. vii. 6. 1. Corinth. iv. 1. xi. 31. 32.

(2) Indoles Ecclesiæ hunc ordinem requirit.

(a) Quatenus enim est societas, domus, civitas, regnum, suos habet limites, sua instituta, quibus qui publice refragantur, pro membris talis societatis falso & inique habentur.

(b) Quatenus est societas sanctissima, major quoque ejus cura esse debet, ne a membris indignis proculcerut.

(3) Maxime hic ordo convenit Ecclesiæ N. T. tanquam communionem sanctiorem, posteaquam

foedus externum cum V. Test. exspiravit, colenti.
Unde

(a) Illa tales promissiones habet, quæ absque
Disciplinæ exercitio nequeunt impleri, præsertim
in ultimis temporibus Ezech. XLIV. 23. 24. Apoc.
XXI. 27.

(b) Eadem laudatur, quando hoc officio de-
fungitur v. gr. *Ephesina*, quod malos nequeat
olerare Apoc. II. 2.

(c) Defectus ejus miserrimum ejus statum red-
dit Jes. LIX. 14. 15. Apoc. XI. 2.

(4) Insignes sunt ejus fructus, *tum* quia an-
blasphemandi nomen Dei illis, qui extra Ecclesi-
am sunt, eripitur; *tum* quia ipsius Ecclesiæ splen-
dor ac potissimum *criterium*, quod est *Sanctus*,
ita magis apparet; *tum* quia deceptioni præter-
forum Ecclesiæ membrorum sic melius via inter-
cluditur; *tum* quia conversio peccatorum hoc
pacto promovetur. Contraria damna in ejus ne-
glectu sunt timenda.

XXIX. Ut autem salutaris Disciplinæ effectus
exspectetur, rite erit administranda. Quam in
rem generatim præmonemus.

(1) Quod iudicium Ecclesiæ sit mere *spirituale*,
omnem pœnam *civilem & corporalem* excludens *Vir-*
gam enim Apostolicam & traditionem Satanae ad cha-
rismata extraordinaria Apostolorum referimus.

(2) Quod omne *præjudicium* tam *authoritatis*
quam *antiquitatis* in eo administrando debe-
at exui, cum & Israeliticæ Ecclesiæ diversa fuerit
Oeconomia, & monumenta nondum adulterata
antiquitatis Christianæ deficient, & mature usum
hujus potestatis nævi multi commaculaverint.

(3) Quo

(3) Quod scopus ejus unicus sit *salus* primo *Ecclesia*, & quantum cum illa consistere potest, illorum peccatis inquinatum, in quos Disciplina exercetur. Huic scopo convenienter brevibus *officia* notamus, quæ tum circa *peccata*, tum circa *modum* disciplinæ a *Præstitibus* Ecclesiæ, ab illis, in quos *animadvertitur*, & a *cœtu* ipso observanda sunt.

XXX. Peccata sunt *Scandala*, non qualiacunque, sed

(1) Magis *enormia*, tam contra *dogmata* quam contra *vitam* Christianam impingentia. *Hereses* centura ferit Rom. xvi. 17. 2. Theff. III. 14. 15. Tit. III. 10. Sed & ad alia *vitia* extenditur, quale est obstinatio in animo irreconciliabili Matth. xv 14, 15. Plura adduntur 1. Cor. v. 11.

(2) *Scandala*, quæ eousque *palam* innotuerunt, ut de iis cognosci & delinquens convinci possit.

XXX. Illis, quibus Censuræ Exercitium hic demandatum est, sequentia incumbunt.

(1) Ipsi sint in doctrina vitæque *irreprehensibiles* & gravitate Christiana conspicui.

(2) Quantum penes ipsos est, omnem *prosopolepsias* speciem effugiant.

(3) Scopum sanctum habeant, non ut suum sed ut Ecclesiæ honorem factum rectumque conservent; non ut malum vindicent, sed emendent, & peccantem servent.

(4) Convenienter huic scopo zelum lenitate, indignationem misericordia ac patientia temperent.

(5) Prudenter per *gradus* pergant, qui tamen locum non habent, ubi scandalum in nervum erupit, sed duntaxat, ubi majori scandalo potest præcaveri. Præcipui *gradus* sunt accurata causa cognitio, delinquentis convictio, hortatio privata & publica, suspensio, exclusio, pudefactio.

(6) Exclutorum curam non deponant, sed media ad ovium pereuntium reductionem congrua usurpent.

(7) Ubi sufficientia pœnitentiæ signa exhibentur, faciliores sint ad recipiendum, quam excludendum, sibi que & Ecclesiæ de talis animæ lustratione impense gaudeant.

XXXII. Ex numero illorum, quos disciplina ferit, *summum Magistratum* magis exemptum esse, contra fastum Ecclesiæ Antichristianæ defendimus, non solum, quia conventus omnes Ecclesiastici ab authoritate *Principis* dependent, sed etiam quia periculosissimum est, contemptui subditorum illum exponere. Quoad reliquos, qui *cenfuram* in se provocarunt, eos fas est

(1) Illam non pro pœna sed pro correctione salutari habere, & inter beneficia divina reputare, quod acrioribus hisce aculeis a via perversa revocentur.

(2) Correptiones cum *reverentia*, quæ Verbo Evangelii debetur, secundum cuius normam instituuntur, admittere, etiam tum, cum honore inter homines excellent. Turpitudine enim non *cenfuræ* sed *peccato* ipsi inest. Qui *cenfuram* legitimam corde humiliato admittit, probrum peccati tegit. Qui ei resistit, idem obstinationem suam adauget.

XXXIII. Cætera cætus membra quod con-
 nit, fas est :

(1) Suæ *imbecillitatis* singulos esse memores ,
 ne super *lapsos* se efferendo ipsi a gratia Dei de-
 stituantur.

(2) *Precibus* pro *lapsis* apud Deum interce-
 dere.

(3) *Hortando* atque *pudefaciendo* ipsos , magis
 quam ab omni conversatione eorum se separan-
 do, instare, ut ad pœnitentiam eos incitent.

(4) Adjuvare Rectores Ecclesiarum in convi-
 ctione impœnitentium, atque illum in finem in-
 dicio ac testimonio veritatis se non subtrahere.

Dic Ecclesie! Mar. 13.

(5) Ab obstinatis , obsequendo iudicio Ec-
 clesie , se tanquam ab *ethnicis* ac *publicanis* sepa-
 rare, donec emendatio sequatur.

XXXIV. Cum *Judicia Ecclesiastica* sæpenumero
 etiam CEREMONIAS & *Ritus* externos definire
 soleant , quos Deus libertati ac prudentiæ Eccle-
 siæ reliquit , negari nequit, quoad fieri potest ,
Conformitatem eorum admodum esse desideran-
 dam. Nihilominus caute illa est urgenda. Nam
 Ecclesie salus ab unitate non Rituum sed fidei
 & spiritus dependet Eph. 1 v. 3. Et liberum Ec-
 clesie semper fuit circa Ritus abrogandos, adden-
 dos, mutandosque iudicium. Præterea oportet
Ritus esse *simplices* & *paucos*, ne Ecclesie libertas
 pessumdetur, aut sub eorum prætextu superstitio
 invehatur ; veluti exemplo Papismi constat. Ubi
 autem ritus sunt inveci , nisi Verbo Dei e dia-
 metro adversentur , propter eos non debent flu-
 ctus in sympulo moveri. Incumbit tamen illis,
 quibus

quibus id negotii demandatum est, occasionem emendationis eorum idoneam propter *antiquitatis præjudicium* temere non prætermittere.

XXXV. Ubi *Corruptio* Ecclesiæ *universalior* evasit, mature ejus REFORMATIO est suscipienda. *Totalem* Reformationem requirebant tempora Christi & exitus Patrum nostrorum ex Antichristianismo. *Partialis* desideratur nostra ætate. Notandum ergo, quid relate ad illam tum *singulis* Christianis, tum iis præcipue, qui circa ejus *promotionem* aliquid valent, incumbat.

XXXVI. *Singulis* commendamus, de *temporum* nostrorum *infelicitate* conceptum congruum formare, idque per collationem eorum tum cum *Lege Dei* in genere, tum specialius cum *Prophetiis* præcise nostram ætatem spectantibus.

(1) Ex *priori collatione* confici potest, tum quanta deformatio omnes Status pervaserit; tum quoniam fontes Ecclesiæ in tam clara Evangelii luce tantopere deturpatæ sint; tum quoniam *Judicia* eapropter merito sint timenda.

(2) Ex *posteriori collatione* apparebit; tum quod a providentia divina hic insanabilis morbus Ecclesiæ Protestantis dispensetur; tum quod nunquam eosusque sit progressurus, ut reliquias seminis sancti plane sit absorpturus; tum quod meliora sperare liceat; tum quod Deus ad purgandam Ecclesiam *Judicia* tremenda sit adhibiturus; tum quod in limine eorum temporum firmus constituti, ac propterea ad illa nos præparare debeamus.

XXXVII. Hæc ubi rite animadvertentur, *præjudiciis*, quæ multi contra necessitatem cujuscun-

que Reformationis conceperunt, & propterea Ecclesiæ vero splendori promovendo supersedent, non erit locus. In horum numerum referimus, quod feliciora præ majoribus nostris tempora vivamus; quod singulari prærogativarum ac bonorum Ecclesiæ N. T. abundantia gaudeamus, quam in rem inconsulto varia Prophetarum dicta solent detorqueri, quasi quæ certo intervallo promissa sunt, ad totam Oeconomiam Nov. Test. pertinerent; quod mundus semper in malo jacuerit; quod omnis mutatio sit periculosa; quod major necessitas sit exspectanda, antequam quicquam innovetur; quod Ecclesiastici sub hoc prætextu auctoritatem suam stabilire quærant &c.

XXXVIII. Quos sensus dolorque *labi* nostrorum temporum altius occupavit, eos fas est

(1) Deum *precari*, ut promissiones de majori Ecclesiæ puritate restituenda velit implere. Tales v. gr. sunt Ps. LXXII. Jes. LVIII. LX. LXVI. Apoc. XX--XXII.

(2) *Reformationem* proprii cordis serio instituire, præcipue cum ad temporum nostrorum calamitatem vel maxime exigua Spiritus illuminantis in ipsis regentis mensura pertineat.

(3) Non præcurrere *importuna imprudentia* illis, ad quos proxime hoc opus spectat, multo minus ab eorum communione si cunctentur, *divortium facere*; sed potius agnoscere, quod ad Reformationem Ecclesiæ generaliore instituentam & singularia dona Spiritus sancti & arctissima Virorum manus operi, admonentium harmonia pertineant; atque ea propter opportunitatem

a Deo ipso suo tempore praestandam patienter expectare.

XXXIX. Illi autem, ad quos magis tanti operis susceptio pertinet, sunt *Magistratus & Rectores* Ecclesiae manus inter se amice jungentes, illi *authoritate*, hi *consilio* valentes. Ab utraque parte ergo fas est ad vocationem Dei & opportunitates agendi attendere, & ubi illa apparet, strenue rem agere. Quod si *unus* forte aut *pauciores* necessitatem emendationis agnoscant, nec tamen reliquis eam persuadere queant, posteaquam convincendo, hortando, tentando iverunt, quo poterant, ac difficultatibus superandis se impares esse experti sunt, in providentia divina acquiescant, & curam Ecclesiae Deo permittant, qui in Ministris suis nihil requirit, praeterquam *fidelitatem*.

XL. Quod si contingat Ecclesiam *PRESSAM* sub *Magistratu diversae Religionis* agere, incumbit ei

(1) Invigilare accuratius, ut *vinculum Communionis* integrum conservetur, utpote a quo singulare robur ei accedet.

(2) Quae ad decentiam atque *ordinem* bonum pertinent, studiosius conservare, ut per exemplum bonum instar Ecclesiae Hierosolymitanae gratiam apud Deum atque homines nanciscatur Actor.
II. 47.

(3) Quamvis in exercitio jurisdictionis atque Disciplinae Ecclesiasticae minus a Magistratu dependeat, nihilominus ei non resistere in quibuscunque, quae directe conscientiam non continent; ac potius etiam iniquis eorum *interdictis*, si res per naturam suam sint *adiaphora*, mo-

rem gerere, & meliora tempora exspectare, quam renitendo fortius conservationem cœtus in discrimen adducere.

XLI. Ubi autem Ecclesia *sub cruce* agens gravius premitur ac *persecutionibus* ad ejus interitum tendentibus sive clandestinis sive publicis est exposita.

(1) *Communio* Ecclesiastica tamdiu est conservanda, quamdiu absque præsentissimo periculo singulorum membrorum licet.

(2) Unde & *Moderatoribus* non antea se subducere competit, quam liqueat, quod ipsorum personæ & capita speciatim impetantur.

(3) Cavendum tamen sollicitè a quibuscunque conatibus & actionibus, quæ in suspensionem seditionis moliminum adduci queunt. In quem finem etiam communionem ad tempus dissolvere præstat.

(4) Ubi spes omnis restituendæ Communionis dissolutæ decollavit, voluntarium exilium quibuscunque vitæ commodis erit præferendum; multo magis quando violentæ exactiones accedunt, quibus conscientia ad actus Honori Dei contrarios cogitur, aut propinqui ac speciatim liberi periculo apostasiæ exponuntur.

(5) Ecclesia exulans ac dispersa, quamprimum & ubicunque locorum fieri potest, denuo colligi ac restaurari debet.

CAPVT TERTIVM.

De Communione Politica, & Officiis, quæ illa a Magistratibus ac Subditis Christianis in diverso gradu constitutis ad Reipublicæ Salutem requirit.

SUMMARIUM.

Post transitionem §. I.

- I. COMMUNIO POLITICA describitur 2.
- II. Officia ex hac descriptione deducuntur 3 --- 44.
  - A. Fundamentum eorum indicatur 3 --- 5.
  - B. Officia ipsa enumerantur 6 --- 44.
    - I. Officia MAGISTRATUS 6 --- 26.
      - a. Quod eum gerere liceat, defenditur 6.
      - b. Quomodo gerendus sit, docetur 7 --- 26.
        - a. Virtutis, quibus fulgere debet 7. 8. 9.
        - β. Exercitium illarum virtutum 10. --- 26.
    - II. In susceptione Regiminis 11.
    - III. In ejus administratione 12 --- 29. cujus
      - a. Partes præcipuæ sunt 12 --- 25. * P.

* *Populum intrinsicè regere*

12 --- 21. *quo spectat*

† *Potestas LEGISLATO-*

RIA 13. 14. *quæ*

„ *Describitur* 13.

„ *Limitatur* 14.

†† *Potestas JUDICIARIA*

15 --- 21.

— *Illà describitur* 15.

≡ *Pandus ejus rita exer-*
cenda indicatur 16.

≡ *De objectis ejus agi-*
tur 17. 18.

≡ *Officia ipsa enume-*
rantur 19 --- 21.

„ *In sententia dicen-*
da 19.

„ *In sententiæ execu-*
tione 20. 21.

** *Populum extrinsecus tueri*

22 --- 25.

† *Per Fœdera* 23.

†† *Per Bella* 24. 25.

b. *Media administrationem hanc*
prosperantia 26.

2. *Officia SUBDITORUM* 27 --- 44.

a. *Quæ immediate debentur Magistra-*
tui ab omnibus 28 --- 33.

α. *Quoad internum affectum* 28.

β. *Quoad externum effectum* 29.

--- 33. *quo spectat*

N. *Obedientia activa* 29 --- 32.

quæ

a. *As-*

a. *Afferitur.* 29 --- 31.

b. *Limitatur* 32.

γ. *Obedientia passiva* 33.

b. *Quæ Republicæ a singulis pro variâ
conditione præstanda* 34 --- 44.

a. *A Nobilibus* 35.

β. *Ab Ecclesiasticis* 36.

γ. *A Jurisconsultis* 37.

δ. *A Medicis* 38.

ε. *A Mercatoribus* 39.

ζ. *Ab Opificibus* 40.

ς. *Ab Agricolis* 41.

η. *A Nautis* 42.

θ. *A Militibus* 43.

ι. *A Pauperibus.* 44.

I.

Contemplati sumus Regnitum agentem in *Ecclesia*. Videamus eundem sancte in *Mundo* degentem. Hic iterum duplicis *Communions* membrum est; quatenus in Republica vivit, *Politica*, quatenus in privata domo aut familia, *Oeconomica*.

II. COMMUNIONEM POLITICAM nominamus *Societatem civilem*, quæ diversimode per singularem quandam Dei providentiam inter Imperantes & Subditos coaluit ad communionem Republicæ salutem. Nos missis, quæ de origine ac forma Rempublicarum promiscue consideratarum disputari possunt, illa duntaxat libabimus, quæ Regnito Christiano relate ad Rempublicam in-

cum

cumbunt, five *Magistratus*, five *Subditi* personam gerat.

III. Ante omnia *Scopus* obversari Christiano debet, in quem *Societas Civilis* tendit. Ille non secundum intentionem hominum, perversis affectibus actorum, sed secundum intentionem ipsius Dei est æstimandus. Quære hic supremus omnis Reipublicæ rite institutæ *finis* nobis est, ut peccator in corrupto hominum statu externam opportunitatem operandi salutem suam ad gloriam Dei nanciscatur. Id sequitur:

(1) Quoniam necessitas primaque anfa Reipublicas legitimas erigendi data est per peccatum, ac sigillatim per eorum violentiam, qui hanc opportunitatem eripere volebant.

(2) Quia *Finis*, in quem ipse Deus mundum conservat, est Ecclesiæ conservatio & electorum salus. *Rom. 2. 4. & 1. Tim. 3. 9. - 15.*

(3) Si *Salus Singulorum* est *Finis* Reipublicæ, tum liquet, quod quo perfectior est *Salus*, ad quam *Leges Societatis civilis* tendunt, eo perfectior sit ipsa Reipublicæ *Forma*.

(4) *Salus temporalis* & *æterna* ita sibi invicem sunt innexæ, ut illa absque hac inanis umbra sit.

IV. Impudentissima ergo calumnia est, quæ non solum Religionem in genere, sed etiam Religionem Christianam præ reliquis cum fundamentis Societatis civilis esse *αὐθάτων* pronuntiat. Contrarium non solum liquet ex Regimine tum Patriarchali, tum Theocratico Vet. T. sed etiam ex interiori Legum Christi indole, quæ quo accuratius

tius

tius observabuntur, eo florentior Reipublicæ Status reddetur.

V. Quicquid idcirco Christianus pro salute Reipublicæ suscipit, convenienter huic Scopo suscipere debet. Unde infertur, quod ubi Communionis Ecclesiasticæ ac Politicæ salus inter se committitur, prioris semper potior ratio habenda sit.

VI. Hoc supposito incipimus ab *Officio MAGISTRATUS Christiani*. Longissime enim ab eorum errore absumus, qui Christiano indecorum statuunt, Magistratum gerendi provinciam *ambire ac suscipere*. Dantur quidem *casus* in Reipublica, sive infidelium, sive peccaminosis moribus plane deturpata, in quibus nequidem *suscipere*, nedum *ambire*, eum licet, quia *abdicare* se Magistratu satius est, quam conscientiæ vim inferre. Ubi tamen illi non extant, non solum *licitum* est, sed etiam pro re nata incumbit Christiano, Regiminis politici onus promte in nomine Domini suscipere.

(1) Magistratus est institutionis divinæ Rom. XIII. 1. Ad ipsos Magistratus gentiles id extenditur Joh. XIX. 11. & inter beneficia, quæ Filius Dei in Regno Gratiæ præstat, recensetur Prov. VIII. 15. Hinc *oleo sacro* Reges Israelis ungebantur.

(2) Magistratus summa est necessitas, ita ut sine eo ne Ecclesia quidem hospitium in terris invenire posset.

(3) Principes *pios* Spiritus S. in Scriptura testimonio suo exornat atque in exemplum proponit.

(4) Ma

(4) Magistratus *Deum timentes* egregiam præ aliis occasionem habent gloriam Dei & commodum Ecclesiæ promovendi.

(5) Qui Christianismum ex Optimatibus in primitiva Ecclesia amplexi sunt, etiam sub Principibus gentilibus publicum munus non deposuere, nec exuere jussi sunt.

VII. Verum quo illustriori loco sunt positi, eo clariorem lucem *Virtutum Christianarum* spargere de se debent. Tantum abest, ut licentia majori gaudeant præ subditis in foro poli, quemadmodum a parasitis sæpenumero ipsis persuadetur, ut potius major in quocumque *Pietatis* genere accuratio ab illis requiratur.

(1) Plus Deo debent pro *prærogativa*, quam ipsis supra aliorum sortem indulgit.

(2) *Fini* respondere debent, in quem Deus tanto honore præ aliis eos ornavit, qui non est, ut suæ voluptati litent, sed ut aliis profint.

(3) Majori gaudent sanctimoniam exercendam *opportunitate*, quia aliorum contradictioni ac contumeliæ propter praxin pietatis non ita facile sunt expositi.

(4) Si proximi salutem per pium *exemplum* unusquisque Christianus promovere debet, quanto magis illi, quorum exemplum longe plus apud homines valere solet.

(5) Contrarium Exemplum tanto plus damni affert, quanto magis in omnium oculos incurrit. 2. Chron. xxxiii. 9.

(6) Tum maxime merentur *Uncti Domini* appellari, si *Unctos* se a Spiritu sancto per fructus Spiritus uberiores demonstrant.

Kk

(7) Re-

(7) *Regnandi onus* humeris eorum impositum singulare *Dei auxilium* requirit, quod illis est promissum, qui causam Dei fideliter agunt.

(8) Cum summa animi lubentia alia parebitur Magistratui, quem non suum, sed Dei honorem quærere animadvertent.

VIII. Ex dictis colligitur, quod quarumcunque virtutum Christianarum studio eminere fas sit Magistratum. Sunt tamen quædam, quæ præ reliquis eos idoneos reddunt ad Rempublicam feliciter gerendam.

(1) *Sapientia* indigent ad discriminandum, quæ verum Bonum Status conficiunt, aut impediunt. Hanc eapropter primo loco Salomon expetiit & obtinuit 1. Reg. III. 9. 12. IV. 29. 30. Eccles. IV. 9. 10.

(2) *Prudentia* requiritur ad *Consilium* singulis circumstantiis conveniens tempestive capiendum 2. Sam. XI V. 17. Prov. XVI. 10.

(3) *Magnanimitas* & Spiritus Heroicus eos idoneos reddit ad ardua negotia intrepide aggredienda Jos. I. 9.

(4) *Temperantia* tam a *magnificentia*, quam *luxuria* & voluptate, illos vigiles agilesque reddet ad negotia Eccles. X. 17. Per eandem impedientur ab iniquis exactionibus populi Deut. XV II. 16. 17. Adde Prov. XXXI. 4. 5.

(5) *Constantia* eos fulciet, ut alacriter pergant in susceptis negotiis ad finem optatum remotis obstaculis assequendum Jos. I. 18. 1. Chron. XXII. 13.

(6) *Veritas* in verbis fiduciam tam Subdito-

rum quam Confœderatorum, in qua robur imperantium consistit, provocabit.

(7) *Iustitiæ* rigor illos bonis venerandos; malis autem tremendos reddet Prov. xv i. 2. xxix. 14. Job. xxix. 14.

(8) *Clementia* tam verborum *comitate*, quam *munificentia* factorum, demonstrata efficiet, ut non solum corpora, sed etiam corda subditorum sibi devota habituri sint Prov. xx. 28. Hinc per *emphasin* Magnates dicuntur *εὐεργέται* Luc. xx. 25. Confer Job. xxix. 12. 13. 15. 16. Prov. xvi. 15.

IX. Illas virtutes tanquam *coronam* omni auro ac gemmis fulgentiorem atque verum *Majestatis*, *Sanctitatisque* characterem, quem Scriptura ut *כבוד*, *הדר*, *הדר* *gloriam*, *decusque* regnantium considerat, aestimabunt. Nam

(1) Per eas instar Dei atque Filii ejus in terris gerent, præcipue cum de Messia Regno agentes Prophetæ easdem virtutes ipsi tribuant Psal. xlv. Jerem. xxiii. 5. 6.

(2) Per eas erunt fundamenta felicitatis Reipublicæ ac deliciae populi, generisque humani, quin & suam auctoritatem firmabunt.

X. Exercitium harum Virtutum se dividit tum ad omnes partes Muneris eorum, sive in *suscipiendo* sive in *administrando* Imperium, quod tam *regendo* quam *tuendo* subjectos gerunt; tum ad omnia *Media*, quibus rite adhibitis Regnum eorum prosperabitur.

XI. Ad *suscipiendum* fasces Reipublicæ justus titulus requiritur, quo gaudent, qui ad eos a Deo, si non *immediate*, quæ quorundam in Theo-

cratia Israelis duntaxat prerogativa fuit, saltem *mediate* admoventur. Singularem enim Dei circa Regnorum constitutionem providentiam obtinere liquet ex Deut. xxxii. Dan. iv. 32. Hæc tamen sola non sufficit, quoniam Deus etiam Reges dat *in ira* Jes. xix. 4. Hof. xiiii. 10, 11. Jus ergo coram hominibus accedere debet. Eo autem pertinet *consensus populi* sive per liberam *electionem*, sive per *successionem*, illo modo, qui Legibus Status conformis est.

XII. Regnum legitime susceptum rite *administrari* debet. Huc primo spectat, ut populi Salus intrinsecus promoveatur per legitimum *Potestatum Legislatorie* tum *Judicarie* in *regendo* exercitium. Illa hujus fundamentum, hæc illius stabilitamentum est.

XIII. *Potestas Legislatoria* Magistratus non concernit *Leges divinas*, sed *humanas* seu *civiles*, *normam* exhibentes *actionum externarum*, per quas *salus Reipublice* conservari atque promoveri potest. Circa eas summo Magistratui competit *authoritas* non solum id, quod conducere videtur, *ordinandi* sed etiam, prout variæ mutationes oboriri queunt, *dispensandi* quin iterum *abrogandi*.

XIX. Generalia harum *Legum* requisita sunt

(1) Ut legibus divinis tam *naturalibus* quam *revelatis* innitantur, tanquam basi suæ, unde earum tam *justitia*, quam *equitas*, sine qua nemo in conscientia obligare possent, dependent.

(2) Ut convenient *Legibus* Status fundamentalibus, in quas fides est data.

(3) U

(3) Ut Sanctionibus talium premiorum ac pœnarum sint stabilitæ, quæ proportionem ad merita habeant, quæ proxime ex utilitate aut damno Reipublicæ dimeticuda sunt.

(4) Ut ad notitiam subditorum perveniant, idque clavis verbis, ne facile lis circa sensum earum oboriatur.

XV. Potestas Judiciaria actiones & negotia Civium controversa secundum Leges tam divinas quam humanas examinat, atque premia & pœnas in Sanctione earum expressas actu dispensat.

XVI. Singularis hujus potestatis instituendæ ac tite gerendæ cura Deo semper fuit Deut. xvi. 18. Hinc *Judicia Dei* vocantur Deut. i. 17. quia non solum ex autoritate Dei, & apud Israelitas olim vice Dei, sed etiam secundum exemplum Dei, summi cœli terræque Judicis administranda 2. Chron. xix. 5--7. Quod ut eo sanctius observaretur, in portis, foro & publica populi panegyri Judicia ab antiquo sunt exercita.

XVII. Objecta hujus potestatis sunt Actiones quæcunque externæ Subditorum, non solum qua Legibus hominum sed etiam Dei continentur, tam civiles quam criminales, sive ex officio de illis cognitio suscipiatur, sive ad ipsos deferantur. Delatio hæc spectat tum Actiones, quarum cognitionem adque animadversionem salus publica requirit, tum privatas qualescunque, unde Processus, ut vocantur, judiciales nascantur.

XVIII. Pro virili Christiano incumbit Processus evitare 1. Cor. vi. 5--8. Dantur tamen casus, in quibus permitti sunt.

(1) Si rei, de qua litigatur, insigne pondus est.

(2) Omnibus pacis viis in antecessum frustrantentatis.

(3) Quando *scopus* non est ultio injuriæ, quam passi sumus, sed aut damni æqua reparatio, aut majoris periculi averfio.

XIX. Præcipua *Judicis Christiani* officia sunt:

(1) *Causam bene cognitam* habere, atque eapropter Sententiam non ferre ante utramque partem auditam: ante media explorandi veritatem, quæ in obscuro latet, & extraordinariis aliquando viis indiget, adhibita: ante pondera probationum rite excussa Deut. xvii. 4. Job. xxi. 16. Joh. vii. 51. Act. xxv. 16.

(2) Ad *Sententiæ* formationem promte progredi, neque de industria lites protrahere Luc. xvii. 2. 3. 4.

(3) In prolatione Sententiæ *Justitiam* pro summa Lege habere Levit. xix. 15. Deut. i. 16. 1. Chron. xix. 6. 7.

(4) Ab omnibus pravis Affectibus sollicite abstinere, per quos Justitiæ rigor diminui potest, & quæ Προσωποληψίαν caussantur, severe prohibitam Deut. i. 17. xvi. 19. Prov. xviii. 5. Psalm. lxxxii. 2. Exerceri autem ea potest vel nimia *facilitate* vel nimio *rigore* circa reum.

(a) *Facilitate*, quando in favorem personæ e variis caussis Judex inclinat. Turpissimum est ubi per *munera accepta* Judex corrumpitur Exod. xxiii. 8. Deut. xxvii. 25. 1. Sam. xii. 3. 4. Jes. xxxiii. 15.

(b) *Rigor* etiam ne intendatur aut inhiando lucro

lucro; uti Jesabel 1. Reg. XXI. aut privatam of-
fensionem ulciscendo Ezech. XXV. 12. 15.

XX. *Sententiæ* lationem sequi debet *executio*, ad
quam spectat non solum *litis compositio*, sed etiam
premiarum inter bene merentes distributio ac *pœ-*
narum inflictio, quæ potestas Judicibus terræ uti-
que est concessa & exercenda Prov. XVII. 15. Rom.
XIII. 4. 1. Petr. II. 14. Latissime hæc potestas
se extendit, tum quoad *personas*, non exceptis, ut
Romana Ecclesia prætendit, ipsis *ecclesiasticis*; tum
quoad *pœnas*, ad quas pertinent & *multæ* pe-
cuniariæ, & *supplicia* tam *corporalia*, quam *Cap-*
talia, nequicquam intercedentibus Anabaptistis
quibusdam, veluti constat ex Gen. IX. 6. Num.
XXV. 31. 33.

XXI. Ut *pœna* juste infligatur:

(1) Finis ejus proximus debet rite pensitari,
qui est vel *generalis*, securitas Republicæ, tam
respectu iræ divinæ, quam malitiæ hominum;
vel *specialis*, & quidem in *pœna reparatoria* com-
pensatio damni, in *pœna vindicatoria*, si *capitalis*,
exemplum aliorum, si *non capitalis*, absterritio pec-
cantis in futurum. Non ergo ultro in pœnas
propensus erit Magistratus populi amans, sed vi
obligationis, qua tenetur, ad hos fines potestatis
ipsi demandatæ obtinendos.

(2) Prout autem hi *fines* requirunt, *proportio*
inter pœnam & delictum est observanda, quæ
hinc ex delicti gravitate, illinc ex personarum,
quibus pœna infligitur, conditione æstimanda est
Legem talionis hinc Deus impense commendat Exod.
XXI. 23. 24. 25. Levit. XXIV. 18. 19. 20. Deut.
XIX. 21. Illa tamen non semper secundum;

literam observari potest. Inde autem sequitur, quod non solum fontes non dimittendi, sed etiam infontes non puniendi, adeoque mera auctoritate humana pœna a fonte in plane infontem transferenda non sit.

XXII. Sed & *extrinsecus* securitatem populi *vereri* debet pius Magistratus contra quamcunque vim, quæ ei parari aut inferri potest. Huc spectant & *Fœdera* cum extraneis Potestatibus in-
unda, & *Bella* cum illis gerenda.

XXIII. In Fœderibus, in eundis cum primis abesse debet *Fiducia* in *brachio carnis*, quæ Deo semper exosa fuit Psalm xxxiii, 16. 17. Jes. vii. 12. xxx. 1--3. Jerem. xvii. 5. Ad-
eoque cavendum ab omnibus, quæ diffidentiam in auxilio Jehovæ involvunt.

(1) Quoad *personas*, Fœdera cum Atheis inite ipsi prudentiæ politicæ, multo magis pietati contrarium est. Neque ulla securitas inest fœderibus cum professis religionis hostibus ac persecutoribus, multo magis illis, qui *hereticis fidem servandam esse* negant. Cavendum ante omnia, ne Fœderibus cum adversæ religionis affectis ullum præjudicium nostræ afferatur.

(2) Ipsi Fœderum *Articuli* ita sint constituti, ut *servari possint ac debeant*. Nam ad res *impossibiles* atque *illicitas* nulla vincula quemquam obligant; licet nomen Dei turpissime profanent, qui ad illas scientes volentesque se obstringunt.

(3) Articuli, in quos servata hac cautela conventum est, sancte sunt servandi.

XXIV. Ubi publica Pax Reipublicæ per Hostes externos turbatur, *vis Belli* ad eam affer-

rendam aut restituendam Magistratui Christiano est demandatum. Hoc non solum ratio sed etiam Scriptura docet, in qua occurrunt tum *Leges bellica*, quas Deus Israelitis dedit, tum *exempla* Virorum Sanctorum, Abrahami, Josuæ, Davidis, Cornelii, tum vita militaris a Joanne Baptista non improbata, sed regulis justis circumscripta Luc. III. 14.

XXV. Ut autem *Bellum sit legitimum*

(1) Ante omnia requiritur causa justa, qualis est tum satis *fontica*, quoniam vel sub justissimo titulo bellum non temere est suscipiendum; tum natura sua *justa*, qualis tum solum obtinere potest, quum jura Reipublicæ, a quorum conservatione ejus Salus dependet, alia via facta manere nequeunt. Iniquissime autem Princeps agit, qui pretextus alios belli externe præfert, etiamsi justissimi sint, alias autem causas impulsivas interne habet, non populi, sed privato lucro inhians.

(2) Bellum susceptum legitime est gerendum

(a) *Pietatis* ante omnia habenda est ratio, ut *Dominus exercituum* placetur 2. Chron. xx. 3. 1. Reg. VIII. 44. 45.

(b) *Disciplina militaris* rite exerceatur. Nec enim propitium Deum expectare poterit exercitus sceleribus contaminatus Jos. VI. 12.

(c) *Humanitatis* Leges etiam erga hostes, multo magis erga devictos & supplices exerceantur.

(d) Finis belli, *Pax*, semper respici debet, unde non diutius illud gerendum, quam ad Pacem æquam obtinendam requiritur.

XXVI. *Media*, quibus rite adhibitis Regi-

K k §

men

men Christianum maxime prosperabitur, hæc sunt.

(1) Familiare cum Deo per *Preces* commercium, per quas pii Principes *consilium* æque ac auxilium expetent, & pro suorum salute intercedent 1. Reg. VIII. 2. Chron. XX.

(2) Legis divinæ in Sacra Scriptura exstantis jugis meditatio Deut. XV 11. 18 -- 20. Jos. 1. 7. 8. Præsertim attendendum est ad exemplum legitimi Regininis, quod Deo placuit in *Theocratia Israelis* exhibere; si duntaxat accurata iudicii lance discernantur illa, quæ ut Oeconomix V. T. propria in exemplum trahi nequeunt. Ex Oceano sane Mosis vetustissimos *Legislatores* atque Rerum-publicarum conditores bibisse constat.

(3) *Humilis* propriæ indignitatis & æqualis coram Deo cum omnibus hominibus conditionis fragilitatisque in singula momenta a Deo dependentis meditatio Deut. XV 11. 20. 1. Chron. XV 11. 16. 17. Jes. XL. 23. 24. Dan. IV. 17.

(4) *Selectus* inter Consiliarios ac Ministros præsertim propioris admissionis ita instituendus ut Deum timentium ratio habeatur Psal. CI. 6. 7. Prov. XVI. 13.

(5) Fuga *parasitorum*, qui proprii lucri causa pravis affectibus potentiorum blandiuntur, *Despectiva*, quin *tyrannica*, consilia subministrant, & sub inanibus prætextibus licentiam imperantium augent. Huc inter alia pertinet detorsio *Regii*, quod 1. Sam. VIII. 11 -- 18. describitur. Hic enim non *legitimam* sed *usurpatam* potestatem describi, cujus durum jugum Israeli in pœnam constitutum erat, in propatulo est.

XXVII. Officia SUBDITORUM sunt aut *generalia* aut *specialia*. Illa immediate & præcise Magistratui ab *omnibus*; hæc autem proxime *con- civibus* atque ita mediate Reipublicæ, secundum diversam uniuscujusque membri Societatis conditionem debentur. Priora non solum *Christiano*, sed etiam *impio* Magistratui debentur Rom. xiiii. 1. 2. 1. Petr. ii. 13. Huc pertinet tum *affectus* debitus, tum ejus per congrua *officia* demonstratio.

XXVIII. *Affectus* debitus involvit quoad judicium *honorem* ac *venerationem* Eccles. x. 20. Prov. xxiv. 21. Rom. xiiii. 7. 1. Petr. ii. 17. Cum *amore* autem eam conjunctam esse oportet, qui præcipue demonstratur in *oculto* per preces pro salute Principum 1. Tim. ii. 1. 2. Honorem *externe* demonstramus

(a) Per *gestuum* reverentiam, qualem Abrahamus populo regionis Gen. xxiiii. 12. Josepho fratres Gen. xlvi. 7. Nathan Salomoni 1. Reg. i. 23. exhibuit.

(b) Per *verba* eandem reverentiam spirantia Exod. xxii. 28. Ipse Paulus id agnovit Act. xxiiii. 5. Unde Stephani & Pauli acerbius dicta Act. vii. 51. xxiiii. 3. quæ extraordinariam quandam Dei dispensationem involvunt, in exemplum non sunt trahenda.

(c) Per *obedientiam*, quæ sincere ac propter conscientiam Iphis præstari debet Rom. xiiii. 5. Tit. iii. 1. Hujus *obedientie* veri termini quoad ejus tam *extensionem*, quam *limitationem* constare debent.

XXIX. Quoad *extensionem* hæc obedientia involvit

volvit omnes actiones externas exserta Lege Dei vel *innata* vel *revelata* non interdictas. Adeoque non debent excipi:

(1) *Mandata* de actionibus *occultis*, quorum inobedientiam, licet illa cognitionem fori humani fugiat, Deus novit & punit.

(2) *Duriora* mandata, quæ fortunas, ipsamque vitam corporis concernunt.

(3) *Obscuriora* mandata, quorum contrarium præcisa Lege non est definitum. Ambiguitas enim mandati non potest præjudicare mandato claro de obedientia Magistratui præstanda.

XXX. Obedientiam hanc unusquisque Christianus præstare in conscientia sua est obligatus ex iisdem argumentis, quibus §. 6. Magistratum legitime obiri posse evicimus. Addantur heic:

(1) Disertum ipsius Domini nostri tum *preceptum* tum *exemplum* Matth. xxii. 21.

(2) Pœnæ in rebelles pronunciatae tam temporales quam æternæ Rom. xiiii. 2. Jerem. xxvii. 8.

(3) Exempla judiciorum divinarum in rebelles Korachum cum sociis, Absolonem, Simei, Seba, Barrabam, Theudam, Judam Galilæum atque alios.

XXXI. Vanissima ergo sunt eorum effugia,

(1) Qui per hanc obedientiam divinæ Majestati quicquam derogari prætendunt. Quod enim *hominibus obedimus non propter homines, sed propter Dominum* fit 1. Petr. ii. 13.

(2) Qui opponunt *libertatem Christianam*, quam Apostolus commendat 1. Corinth. vii.

23. Nam

23. Nam ipse Apostolus illam limitat statim
 vl. 24.

XXXII. Et certe, quod illa *libertas* neutiquam
 repugnet obedientiæ Magistratus, ex *limitibus ob-*
sequi humani rite positis apparet. Ubi enim man-
 datum Dei & Magistratus clare sibi invicem con-
 trariantur, illic oportet *Deo magis obedire, quam*
hominibus Actor. v. 29. Jus Cæsaris non derogat
Juri Dei Matth. xxii. 21. Et manifesta ejus or-
 dinis est ratio, quoniam ingens Legis divinæ
 præ Lege Magistratus est prærogativa, sive *uni-*
versalitatem, sive *immediatam* obligandi rationem,
 quæ soli priori competit, consideres.

XXXIII. Strictior adhuc est obedientia *passiva*,
 quam *activa*. Possimus enim ac debemus saepe
 iniqua pati; sed nunquam integrum est iniqua
 agere. Unde intricatum est jus renunciandi in
 totum obedientiæ Magistratus, quando Regi-
 men ejus in tyrannidem degeneravit. Et tum
 quoque inviolabilis certa ratione quorundam Po-
 tentatum *Sanctitas & Majestas* est 1. Sam. xxiv.
 7. 2. Sam. i. 10.

XXXIV. Ut *Officia specialiora* hic nobis obver-
 santur, quæ proxime *Contivibus* exhibentur, ac
 per eos ad *Reipublicæ* commodum promovendum
 non parum afferunt momenti. Cum enim secun-
 dum Lib. ii. cap. 7. §. 65. 66. unicuique incum-
 bat, non solum per sui sed & Proximi amorem,
Labore honesto de necessitatibus hujus vitæ sibi
 providere, atque ea fini talis vitæ functio sequen-
 da sit, quæ simul Societati est utilis; hinc omnes
 Virtutes, quæ in obeunda illa functione Pro-
 ximo sunt exhibendæ, huc referri queunt. Vitiã
 vitan-

vitanda Lib. II. cap. 8. §. 46. sq. officia exercenda Ibidem §. 64. sq. sunt enumerata. Hic officia primaria adjungi debent, quæ his illisve *vita generibus sigillatim* conveniunt.

XXXV. Eminentiora Reipublicæ membra sunt **NOBILES**, ac qui illustri profapia eminent, aut ad præcipua ejus munia evehuntur. In duplici illi relatione constituti sunt. Nam & Superiori Potestati subjecti sunt, & qua *Magistratus subordinati* aliis ipsi sunt præpositi. Singularem ergo attentionem opus habent, ut utrique vinculo ex æquo satisfaciant. Non nimis submisse a nutu Principum dependebunt, quod periculosum erat Naemani 2. Reg. v. 18. Non nimis se extolent supra alios, reminiscens *solam virtutem nobilitare*. Fidelitatem utrimque, illinc *consilio*, hinc *ope & auxilio*, ex æquo servant, idque eo magis, quoniam præcipuæ Reipublicæ columnæ & vincula unionis inter summos Magistratus atque inferiorem populum sic agenres saluberrima erunt.

XXXVI. *Clerici* in Papatu sub vanis prætextibus se Magistratus obedientiæ, *Monachi* in claustris delitescens curæ Reipublicæ subduxerunt. Eo magis fas est **ECCLESIASTICOS** in vera Ecclesia, quemadmodum aliarum virtutum, ita *humilitatis, reverentiæ, subjectionis* sub Potestate quacunque a Deo dispensata exemplum dare, Civisque optimi vivam effigiem in Republica exhibere.

XXXVII. Proximum locum illis damus, qui *ingenium* per *studia* excolentes Reipublicæ prodesse possunt. *Publicam* magis operam collocant

JURISCONSULTI, *Causarum Patroni* & quicumque *Justitiæ* administrationem promovent: Hos decet esse *Juris* & pro muneris ratione *peritos & amantes*. *Causæ*, quam ipsis *malam* esse constat, patrociniū ne suscipiant. *Bonam* autem non nisi convenientibus mediis defendant. Sui *lucri* ergo illam nunquam protrahant. *Contentiones & rixas* non alant, non multiplicent, sed potius, quantum in ipsis est, componant, pacisque *Christianæ* studium serio persuadere contentur. *Æqua* laboris sui mercede contenti atque *incorruptibiles* sint.

XXXVIII. *Privatum* singulis concivibus emolumentum afferunt *MEDICI*, qualiscunque ordinis, per quos corporis *sanitas* afflicta, jubente Deo, restituitur. His eo magis *Pietati* litandum, quo magis *successus* medelæ a benedictione divina dependet, & quo occultius lædendi ansam habent. Sint porro *misericordes*, atque aliorum malis intime tangantur. *Pharmacorum*, quæ adhibent, vires bene perspectas habeant, nec temere vitam *Proximi* unquam periculo exponant. *Pauperibus* eandem diligentiam ac fidelitatem, quam opulentioribus, præstent. *Impuritati* aliisque *concupiscentiis* nunquam obstetricentur. *Sancta* illis, quæ eorum *fidei* creduntur, *silentia* servent. *Vana* vitæ prolongandæ spe in morbis periculosis neminis *securitati* carnali patrocinentur. *Animæ Proximi* æque ac corporis bonum piis admonitionibus promoveant, ut hoc quoque pacto summi *Israelis* *Medici* exemplum expriment.

XXXIX. *MERCATORES* variis tentationibus

bus ad peccandum sunt expositi Sirac. xxvi. 38. xvii. 1--4. Fas ergo est, ut scopum sibi legitimum in *mercatura*, quam exercent, semper praefigant. Honestum lucrum quærant, non ut *ipuditescant*, quod quam periculosum sit, Apostolus monet 1. Tim. v. 9. sed ut ad communia Reipublicæ onera ferenda & pauperibus succurrendum eo aptiores sint. Ad hunc finem mediis permittis contendant. Omnia *fraudum* genera, quæ Lib. II. cap. 8. §. 32. digito tetigimus, sollicitè caveant. Nihil etiam, quod *vires* eorum excidit, moliantur, neque *deposita* aliorum temere impendant. Quod si aliquando contingat, ut per infortunia improvisa absque culpa sua foro cedere cogantur, statum bonorum suorum ingenue aperiant, iisque se potius in totum abdicent, quam creditores suis bonis injuste privent; parati ad restituendum, quod Proximo intulerunt, damnum, si denuo aliquid lucrari queant. Denique opum terrenarum vanitatem vitæque fugacis brevitatem serio meditantes nihil sine Deo suscipiant ac thesauros permanentes quærant Jac. IV. 13--15. 1. Tim. VI. 17--19.

XL. OPIFICES quem scopum habere debeant in labore suo, Apostolus docet Ephes. IV. 28. Ad illum obtinendum artes humanæ societati utiles studiose excolant. Sirac. xxxviii. 35. 36. Illi autem feliciter facient, quando de auxilio divino solliciti semper erunt. Deus author est illius quoque peritiæ, quam opificia requirunt Exod. xxxi. 3. 4. A Dei solius benedictione successus omnis operis dependet Psalm. cxxviii. 1. Illum ergo precibus piis propitium habere quæ-

quærant. Quando manus laborant, mens sæpe altius evehi occultisque suspiriis cum Deo se unire potest. Ita agentes exemplo Christi, Apostolorum aliorumque Sanctorum, qui *Artes manuum* sancte exercuerunt, incitari atque recreari possunt.

XLI. AGRICOLÆ ad rationem vitæ primigenæ & paradisiacam sunt vocati Gen. i. 5. Eo magis se submittant patienter maledictioni, quam peccatum invexit Gen. iii. 17--19. Benedictionem divinam agnoscant omnis *fertilitatis* terræ causam esse, quam Deus promisit in favore suo fœderatis suis Deut. xxviii. 2--5. Non ergo a suo labore, sed a sola gratia divina successum operis sui derivent Marc. iv. 26--29. Ab illa cum expectent Jac. v. 7. Et quando munificentiam Dei experti sunt, ab omni carnali securitate sibi caveant Luc. xii. 16--20. Vestigia Patriarcharum, qui ex agri proventu vixerunt, premant. Attendant denique ad tot miranda Dei in natura opera, ut per ea identidem ad magnitudinem Creatoris agnoscendam & ad analogiam, quæ inter opera naturæ & gratiæ intercedit, meditandam incitentur.

XLII. NAUTAS, quo magis in periculo mortis multiplici versantur, eo magis timori Dei deditos esse oportet. In mari videntes magnalia Dei per ea excitentur identidem ad laudandum Jehovam Ps. cvii. 23. 24. cxlviii. 7. Omnipræsentiam Dei etiam in remotissimis mundi angulis jugiter meditentur Ps. cxxxix. Quando tempestates ingruunt, ad Dominum sincere confugiant Matth. viii. 24. 25. Jon. i. 6. Quoties ex ma-

Il gnis

gnis periculis fospites evaserunt, Deo vota sua fideliter persolvant Ps. CVII. 25—32.

XLIII. MILITES *ab omni re mala abstinere* Deus jubet Deut. XXIII. 9. Latissime hoc debet extendi ad quæcunque vitia, quibus vita militaris plus, quam aliæ functiones, exposita est. Ratio fortissima vs. 14. a *præsentiâ Domini* in castris petitur. Timor sane mortis, cui militia est exposita, non *temeritate* sed timore Domini est tollendus, Fortes decet esse belligerantes. Sed illa demum vera est fortitudo, quæ conscientiam amoris Dei, a quo nec mors nec vita separare potest, pro fundamento habet. In genere *pietatem* discant a Cornelio Act. x. 2. 7. *Disciplinam* observent atque obedientiam strictissimam erga superiores observent Matth. VIII. 9. Stipendio suo contenti sint Luc. XIII. 14. In aciem prod-euntes non in armis aut in brachio carnis, sed in solo Domini auxilio confidant 2. Chron. xx. 12. 17. Non inhiant prædæ. Non agantur odio personarum. Hostibus etiam fidem ac veritatem illibatam conservent. Neque in devictos quicquam crudeliter aut ab humanitate alienum committant. Iphis *arboribus* Dominus ut parcat, jubet Deut. xx. 19. Quanto immanius esset in homines sævire, & afflictis afflictionem addere?

XLIV. Postremum in Republica agmen claudunt PAUPERES. Illi onus paupertatis suæ propter voluntatem Domini patienter ferant 1. Sam. II. 7. Quo magis Bonis temporalibus sum destituti, eo magis *Bona cœlestia* quærant. Abominentur eapropter omnia media vetita re-facien-

faciendi. Neque pudore intempestivo nimium inopiam suam tegant, neque impudentia ignavia indecora aliis graves sint. Et cum aliter Reipublicæ prodesse nequeant, *precibus* pro communi salute tempus viresque suas impendant. Benefactoribus autem suis gratos se exhibeant, atque eorum salutem æternam, quibus corporis eorum cura est demandata, ardentibus suspiriis a Deo efflagitent.

CAPVT QVARTVM.

De Communione Oeconomica,
 & officiis, quæ illa Conjugibus,
 Parentibus, Liberis, Propin-
 quis, Heris & Servis, præ-
 scribit.

ARGUMENTVM.

Post generalem capituli divisionem §. 1. agitur

I. De vinculo naturali 2---35. eoque triplici

A. CONJUGVM 2---19.

1. Fundamenta obligationis eorum indicantur 2. 3.

2. Obligationes ipsa enumerantur 4---19.

a. Personarum contrahentium requisita 4---8.

Ll 2

a. Ge-

a. *Generalia* 4. 5.

N. Monogamia 4.

⌋ Gradus permiffi 5.

β. *Specialia* 6---8.

b. *Officia ipsa* 9---19. *observanda*

a. *In matrimonio contrahendo* 9---
11.

β. *In ejus confervatione* 12---16.

N. *Communia sub nomine Amoris
conjugalis* 12---14.

⌋ *Particularia* 15. 16. *qua competunt*

a. *Marito* 15.

b. *Uxori* 16.

γ. *In ejus diffolutione* 17---19.

N. *Inter vivos* 17. 18.

⌋ *Per mortem* 19.

B. PARENTUM & LIBERORUM 20---
30.

1. *Fundamentum obligationis* 20.

2. *Obligaciones ipse* 21---30.

a. *A parte Parentum* 21---25.

α. *Officia ipsa recensentur* 21---24.
considerata sub schesi Domini

N. *Sancti* 21---23.

⌋ *Æqui ac benigni* 24.

β. *Momentum eorum urgetur* 25.

b. *A parte Liberorum* 26---30.

α. *Officia recensentur* 26---29.

N. *Honor* 26---28.

⌋ *Amor* 29.

β. *Vincula obligantia adduntur* 30.

C. PROPINQUORUM 31---35.

- I. *In linea ascendente* 31. 32.
2. *In linea collateralis* 33---35.
  - a. *Fratrum & sororum* 33. 34.
  - b. *Reliquorum Cognatorum* 35.
- II. *De vinculo libero inter HEROS & SERVOS* 36---42. *Ubi*
  - A. *De Dominio Herili* 36---39.
    1. *Fundamentum ejus indicatur* 36.
    2. *Officia recensentur* 37. 38.
    3. *Argumenta obstringentia adduntur* 39.
  - B. *De obsequio Servili* 40---42. *quod*
    1. *Describitur* 40---41.
    2. *Argumentis adstruitur* 42.

I.

Bono publico Reipublicæ subordinatum est Bonum *privatum* FAMILIARUM, ex quibus Civitates coalescunt. Cum autem illæ ex diversis personarum generibus constent, inde variæ novæ *Relationes* nascuntur, hoc ordine recensendæ, ut a *propinquiore* ad *remotiores* pergamus. Ad priores pertinent vincula *naturalia*, quæ tum inter *Maritos & Uxores*, tum inter *Parentes & Liberos*, tum inter reliquos *Cognatos* nexa sunt. Ad *posteriores* referimus *Obligationes* inter *Heros & Servos* observandas.

II. Omnium antiquissimum proximumque Vinculum est, quod Creator statim a rerum initio inter *CONJUGES* posuit. Supponimus hic *MATRIMONIUM* non solum esse licitum, sed etiam statum a Deo *institutum* & naturæ hominis ita convenientem, ut in se consideratus *Cælibatu*

fit perfectior. Sic sane se res habuisset, si homo non fuisset lapsus. Per peccatum autem contigit, ut aliquando *Cœlibatus Matrimonio* sit præferendus, aliquando autem *Conjugium* absolute sit necessarium 1. Cor. VII. 1. 2. 7. 8. 9.

III. Deus, qui Matrimonium instituit, sanctas eidem *Leges* panxit. Illæ ex *Fine* ejus sunt deducendæ. *Primarius* Matrimonii ante lapsum scopus erat *quæsitio Seminis Dei* Mal. II. 15. *Per accidens* post lapsum accessit *mutuum adiutorium & tentationum evitatio*. Convenienter his Finibus, ac præsertim primario, tum de *personis* contrahentibus, tum de *officiis* earum erit despiciendum.

IV. In *Personis* contrahentibus præter *qualitates físicas* ad Conjugium requisitas, *qualitates* quædam *morales* eæque tum *generales* tum *speciales* requiruntur. Ad priores *primo* pertinet, ut *unus* vir *uni* fœminæ jungatur, quo pacto omnis tam *Polygamia*, quam *Concubinatus* e Republica Christiana proscribitur. Sic primævam institutionem explicuit Servator Matth. XIX. 4. 5. 9. Ipsum dictamen conscientiæ huic veritati favet, quod non solum *a posteriori* per experientiam ostendit, quam salutaris hæc Dei institutio generi humano sit; sed etiam *a priori* docet, eos, qui *una caro* sunt, reciproco in se invicem possessionis jure gaudere. Sicut ergo corpus uxoris est peculium Viri, ita etiam corpus Viri est peculium uxoris 1. Cor. VII. 4. Exempla Patriarcharum non debemus *imitari* sed *excusare*, tanquam ex imprudenti prolis desiderio prognata. Sed directe quoque vituperanda Regum *Davidis* ac *Salomo*

monis exempla, tanquam expressæ Legi divinæ contraria Deut. xvii. 17.

V. Porro GRADUS consanguinitatis & affinitatis *Incestui* oppositi observari debent, prout illi Levit. xviii. & xx. sunt explicati. Magna tamen hic distinctio requiritur inter Gradus in linea *recta* & in linea *collaterali*. Priores ipso *jure natura* sunt vetiti, posteriores *jure duntaxat positivo*. In prima enim origine, ut fratres & sorores conjugium inirent, necessarium fuit. Generale fundamentum Graduum est *proximitas sanguinis*, unde infertur, quod Leges a Mose consignatæ ad gradus æquales non expressos etiam extendendæ sint. Quoad lineam tamen *rectam* accedit reverentia *Paternitatis*, quam *descendentes adscendentibus* debent.

VI. *Specialius* autem & earum *qualitatum* habenda est ratio, per quas tam *hujus*, quam *futura* vitæ felicitas promoveri potest. Hujus vitæ prosperitas non parum inde dependet:

(1) Ut tibi jungas, quantum circumstantiæ permittunt, *æqualem*, tam *annis*, quam *conditione vitæ*, *divitis*, *educatione*, *moribus* Luc. I. 7. I. Sam. xviii. 23. In quibusdam tamen casibus conditionis inæqualitas, qualis v. gr. obtinet in matrimoniis ad *morganaticam*, non potest simpliciter rejici.

(2) Ut pars, quam tibi eligis, bona fama gaudeat Prov. xv. 30. xxii. 1. Ruth. i. 11. 11.

(3) Ut magis semper *internas animi*, quam *externas corporis* dotes requiras. Quid sit *pulchritudo* absque sapientia & virtute, docetur Prov. xi.

22. xxxi. 30. Neque *divitia & nobilitas* plus tranquillitatis dare queunt.

(3) Prudentia tamen requirit, ut inopia in futurum præcaveatur; unde non facile probanda sunt conjugia eorum, qui sibi invicem de alimonia prospicere nequeunt.

VII. Ne vera animæ beatitudo detrimentum capiat, Conjugium non incatur nisi inter personas ejusdem *Religionis veræ*, aut saltem in *Fundamento fidei* convenientes, exclusis matrimoniis *idololatricis & Antichristianis*.

(1) Deus Conjugia cum *idololatriis* exserte prohibuit Deut vii. 3.

(2) Ira Dei per illa provocatur, uti patet ex mundi antediluvianæ exemplo Gen. vi. 2. 3. Hinc zelus Esræ & Nehemiæ ortus est Esr. ix. 2. 3. x. 2. 3. Nehem. xiiii. 25--27.

(3) Non possunt aliter *in Domino* conjugium inire.

(4) Fructus pessimos talia matrimonia ferunt. *Seductioni* enim periculosissimæ janua aperitur i. Reg. xi. 2. 4. Nec tantum anima conjugis sed etiam liberorum periculo maximo exponitur i. Chron. xxi. 3. Et quamvis utrumque providentia divina impedire velit, animorum tamen harmonia adesse nequit: sed nec adesse debet i. Cor. vi. 13--16.

VIII. Optima sunt Conjugia inter tales, qui præter animorum & externæ Confessionis unionem simul *Communions Sanctorum* participes sunt, uti Abrahamus & Sara, Isaacus & Rebecca, Zacharias & Elisabetha, Priscilla & Aquila Rom. xvi. 3. Vix sane potest comprehendi, quomodo
tener-

tenerrimus ille affectus, qui conjugatos unit, in anima fideli suboriri queat erga personam, quam ejusdem dilectionis Domini esse participem saltem sperare non licet. Temerariam autem eorum spem esse, qui confidunt, quod instrumenta esse queant conversionis aliorum, tristes experientia docet.

IX. FOEDUS CONJUGALE, quod inter tales personas erigitur, latissime patet. Ad tres classes *officia*, quæ involvit, referimus, Alia enim circa ejus *coalitionem*, alia circa ejus *conservationem*, alia circa ejus *dissolutionem* observanda sunt.

X. Ad *Coalitionem* spectat *preparatio*. Illa est vel *remotior* vel *propinquior*. *Remotior* requirit

(1) Ut auxilium atque ductus Domini seriis precibus imploretur Gen. xxiv. 2. xxviii. 3. 4. præsertim quia conjux prudens inter dona divina adnumeratur Prov. xix. 14. Digitus quoque Dei in hoc negotio efficaciter solet apparere Gen. xxiv. 50.

(2) Ut prudentia affectuum impetum cohibeat, ne per illos a debita circumstantiarum exploratione impediamur.

(3) Ut *consilium* amicorum spectatæ prudentiæ & fidelitatis ac sigillatim *Parentum* in medium adhibeatur. His enim id muneris, ut liberis tempestive de matrimonio prospiciant, est demandatum Deut. vii. 3. Jerem. xxix. 6. Idem confirmant exempla piorum Isaaci Gen. xxiv. Jacobi Gen. xxviii. 1. Simsonis Jud. xiv. 5. Quare Pontificii impie hunc ordinem divinum per *vota humana* infringunt.

XI. *Preparatio propinquior* comprehendit

(1) *Dispensationem*, quæ in populo Dei quodam tempore honestatis causa ipsas nuptias præcessit, uti liquet vel ex ipsius Matris Domini nostri exemplo Luc. 1. 27. In illa de *Dote* æqua disponendum est. Abinde Relatio propinquior inter *Sponsum* ac *Sponsam* incipit, ut animi paulatim *casto amore* coalescant. Eo magis autem in illa Relatione puritati ac pudori litabunt piæ animæ, quoniam Statum *Desponsationis* Scriptura sigillatim in symbolum casti Amoris Christi & Ecclesiæ adhibere solet.

(2) *Copulam*, quæ apud Christianos passim *Benedictione Pastoralis* solet confirmari. Quamvis enim illa de essentia Matrimonii non sit, negati tamen nequit, quod decorem huic actui conciliet, & quod pulcherrimam ansam Statum hunc ab invocatione nominis divini inchoandi exhibeat. Obicem etiam ponit *Matrimonii clandestinis*, quæ parum a concubinato differunt.

(3) *Nuptias*, quæ ab antiquitate omni lætitiæ & conviviis celebratæ fuerunt, uti liquet ex Jacobi, Simsonis & aliorum exemplo Gen. xxix. 12. Jud. xv. 11. 12. Ipse Servator nuptias præsentia sua honoravit Joh. 11. 2. In illis tamen modestiæ ac temperantiæ Leges eo magis sunt observandæ, quoniam Conjugium per *Preces* inchoandum, & nihil inauspicatius esset, quam statim sub ejus initiis iram Dei luxu, crapula, ebrietate, lascivis tripudiis, aliisque peccatis provocare velle.

XII. *Officiorum*, per quæ vinculum conjugale conservatur, alia Viro & Uxori *communia* sunt, alia

alia *singulis* competunt. Priora comprehendit AMOR CONJUGALIS Eph. v. 28. 29. 1. Cor. vii. 33. 34. Ille autem per naturam suam est tenerrimus 2. Sam. i. 26. Omnia quoque alia vincula solvit Gen. ii. 24. Pf. xlv. 11. Hinc *uxor sinus mariti & maritus sinus uxoris* alternant Deut. xxviii. 54; 56. Et in emblema vehementissimi amoris inter Christum & Ecclesiam hic amor ponitur Cant: viii. 6. 7. Quare etiam talibus actionibus demonstrari debet, quibus Conjuges reciproce tam *temporalem* quam *eternam* alterutrius salutem promovere incumbit Prov. xxxi. 12.

XIII. Ad promotionem *salutis temporalis* spectat:

(1) Ut *pacifice* & blande absque rixa cohabitent 1. Petr. iii. 7. Prov. xxxi. 12.

(2) Ut *fidem* sibi invicem datam intaminatam conservent Hebr. xiii. 4.

(3) Ut officium *conjugale* sibi invicem præstent 1. Cor. vii. 5. sq. idque ἐν ἀγιασμῶ ἡ ἑμῆ 1. Thess. iv. 4.

(4) Ut patienter imbecillitates suas invicem tolerant exemplo Abigaëlis 1. Sam. xxv. 31. 1. Petr. iii. 7.

(5) Ut primis affectuum contrariorum motibus resistent, quos inter eminent *Zelotypia*, multorum malorum scaturigo Prov. vi. 34. 35. Cavendum tamen etiam, ne alterutra pars affectui huic suspicionis justæ ansam suppeditet.

XIV. Multo magis promotio *salutis æternæ* cordi esse debet, absque qua vinculum Matrimonii
vero

vero fine destituitur ac brevissimæ durationis est
Luc. xvi. 34.

(1) Ubi alterutra pars nondum est regenerata, tempestivis admonitionibus, precibus, exemplis alteram lucrari quærat 1. Cor. vii. 12. 13. 1. Petr. i. 2.

(2) Ubi utrique Conjugi gratia jam facta est, tanquam *coheredes gratiæ vitæ* 1. Petr. i. 7. cohabitantes, quicquid incrementum gratiæ impedire ac tentationibus exponere potest, a se invicem avertant, & media opus Domini promotioni sibi mutuo præstent 1. Cor. vii. 5.

XV. Officia **MARITI** particularis pertinent ad exercitium *Domini Maritalis*, quod per lapsum hominis rigorem quendam adeptum est, quo antea carebat Gen. i. 16. Unde in ipso N. T. vigorem conservat 1. Cor. xi. 3. 1. Tim. ii. 13. 14. Nihilominus administratio ejus debet esse :

(1) *Sancta*, in *Domino*, nihil, nisi quod Legis divinæ congruit, exigens, ad exemplar Domini Christi in Ecclesiam composita Eph. v. 22-24.

(2) *Æqua* ac conveniens imbecillitati Uxor 1. Petr. i. 7. quod involvit

(a) Blandam *familiaritatem* procul omni affectu ritate ac supercilio Col. i. 19.

(b) *Curam* de necessariis hujus vitæ ei proficiendis Ephes. v. 28. 29. Illa etiam eousque extendatur, ut uxor vel defuncto marito honorifice placideque vitam agere queat.

(c) *Protectionem* ab injuriis secundum exemplum Jacobi Gen. xxxii. 13. sq. Davidis

Sam. xxx. 3. sq. & ipsius Christi Ephes. v.

23.

(d) *Correctionem* cum lenitate conjunctam, quæ tum quoque requiritur, quum aspera & rixosa est uxor, ac consilia placida respuit.

XVI. UXOREM vicissim decet huic ordini se subijcere per *obedientiam* 1. Tim. 11. 12. 1. Petr. 111. 5. 6. Est autem hæc obedientia

(1) Partim *activa* officia subjectionis hujus implens:

(a) Interne in *animo reverentiam* erga Maritum fovendo Ephes. v. 33. quæ signis etiam declaranda.

(b) *Institutioni* ejus se subijciendo 1. Cor. XIV. 35.

(c) In subordinatione sub Marito *rem familiarem* sedulo ac fideliter administrando Tit. 11. 4. 5. Ephes. v. 14.

(2) Partim *passiva*, quæ se submittit propter Deum.

(a) Omnibus illis incommodis atque afflictionibus, quibus sexus fœminetus per naturam conjugii magis est expositus 1. Tim. 11. 15.

(b) Duriori Mariti dominio, tacendo ac ferendo, quamdiu ipsa vita aut salus animæ in periculum non adducitur,

XVII. *Dissolutio* matrimonii fit aut per *violationem* vinculi conjugalis, aut per *mortem*. Prior est aut *totalis* aut *partialis*. *Totalis* non est præscripta nisi in solo *casu adulterii* Matth. XIX. 3. 4. 9. Videntur quidem & alii casus esse permitti Deut. XIX. 4. sq. Verum ex verborum tenore patet, illos casus non permitti sed nude supponi.

poni. Et id est, quod Servator Matth. XIX. 8. innuit.

XVIII. *Partialis* obtinet in *malitiosa desertione*, quam quidam Viri graves pro *totali* habent, libertatem in quibusdam casibus v. gr. ubi pars desertio ob disparem Religionem patitur. Verum Scriptura id definiri nequit, quamvis ad I. Cor. VII. 15. provocetur. Apostolus enim illic non nisi de *separatione* in genere loquitur.

XIX. Vinculo autem per *mortem* rupto relictæ duæ parti in nova vota transire integrum est. Rom. VII. 2. 3. I. Cor. VII. 39. I. Tim. V. 12. Superstitionis ergo fuit, quæ a *Montanistis* a quosdam Ecclesiæ Patres transit ex male explicito loco I. Tim. III. 1. *iteratas* Clericorum damnare nuptias.

XX. Matrimonii vinculum per liberorum procreationem origo est variarum relationum quas inter proxima est, inter PARENTES LIBEROS. Propter eam illis *Dominium* his *sequium* incumbit. Relationis hujus fundamentum atque scopus est *pia educatio* proles ad *gloriam Dei*.

(1) Hoc convenit cum scopo, in quem Deus per conjugium *multiplicari* genus humanum voluit, & quem homo rectus sibi proponebat *quærens semen Dei* Mal. II.

(2) Hoc requirit non solum *infirmam* per naturam, sed etiam *miserrimam* per peccatum conditio, in qua omnes liberi nascuntur.

XXI. Scopo huic a parte PARENTUM congruum est *exercitium sanctum & æquum* Dominis ipsis competentis. Ad *sanctitatem* referimus,

non solum a vera pietate non impediunt, nihilque Legi divinæ contrarium imponant, sed etiam *Educationem* universam ad timorem Domini suis instillandum dirigant. Talis autem *Educatio* præter *ardentes preces*, & accuratum virtutis *exemplar* requirit tum directe *Disciplinam* tanto fini congruam, tum indirecte *media* quædam, quæ eo faciunt, ut *Disciplina* illa salutarem effectum assequatur.

XXII. *Disciplina*, Παιδεία, quæ liberis debetur, comprehendit *institutionem* & *correctionem*.

(1) Ante omnia liberi a teneris *instituuntur* in viis ac Lege Dei, adjunctis feriis ad verum Timorem ejus admonitionibus Gen. xviii. 19. Deut. vi. 6. 7. Prov. iv. 3. 4. xxii. 6. Ps. lxxviii. 3-6. Parentibus autem ipsis capacitate debita destitutis, eo magis de aptis Magistris erit prospiciendum.

(2) Accedat *correctio* tum ad concupiscentias prævalentes attendendo, iisque mature obicem ponendo: tum graviter immorigerorum vitia reprehendendo: tum occasiones peccandi, mala consortia, luxum in vestitu, otium nimium &c. præscindendo, Sirac. xxvi. 13. xlvi. 11. tum aliquando etiam severe *castigando* Hebr. xii. Prov. xiii. 24. xxii. 15. xxiii. 13. 14. Omissio hujus officii per nimiam conniventiam atque lenitatem, quam exosa sit Deo, Eli expertus est 1. Sam. ii. 24.

XXIII. Ut eo magis liberi ad gloriam Dei adaptentur, externa quoque eorum prosperitas pro virili promoveatur.

(1)

(1) Statim a nativitate *miseriordia matris* laudatur Jes. xl. x. 16. quæ in lactando, aliisque molestiis, quas teneræ ætatis imbecillitas affert, exercenda erit.

(2) Mature ad frugalitatem ac laborem corpus infantum est adsuendum.

(3) Certæ vitæ functioni, quæ *inclinationibus* atque *viribus* liberorum convenit, sunt applicandi; qui ingenio pollent, *studiis*, qui destituti sunt, *opificus*.

(4) De alimentis necessariis iisdem prospiciendum Matth. vii. 9. 1. Tim. v. 8. etiam, quantum per providentiam divinam permissum est, in futurum 2. Cor. xii. 14.

(5) Protectionem ab imminentibus periculis Parentes liberis debent exemplo Jacobi Gen. xlv. 3.

(6) Curam singularem requirit prospectio liberorum de matrimonio Jerem. xxix. 6. 1. Cor. vii. 36. Illa licet *matrî* in Jure civili adimatur, in sacris tamen tribuitur Gen. xxvii. 46. Jud. xiv. 2.

XXIV. *Æquitas* exigit, ut exercitium Domini paterni cum *benignitate & indulgentia* sit conjunctum. Ea fini.

(1) Evitanda nimia *asperitas* tam in animo, quod esset *asopyli*, quam in *verbis & gestibus* Prov. xix. 18. Ephes. vi. 4. Col. iii. 21. Quin potius aliquando ad minores lapsus connivendum, *præmiolis* quibusdam diligentia provocanda, *recreationes* concedendæ; si duntaxat sollicita accedat cura, ne exorbitationes atque abusus inde nascantur.

(2) Re

(2) Requirit hoc Dominium suos limites. Jugum difficilioribus postulatis præter necessitatem non aggravetur. *Ætatis ac dignitatis liberorum quoque habeatur ratio. Coactio præcipue in binis casibus, in Votis religiosis, contra praxin Pontificiorum, & in conjugis ineundis maximopere est improbanda.*

XXV. Maximi momenti officia hæc sunt.

(1) *Parentes* obstricti sunt ad occasionem, quam habent per liberorum suorum institutionem ad Regnum Dei amplificandum, avide apprehendendam.

(2) Liberi sunt *donum Dei*; adeoque illi reddi debent. Hinc primogeniti in Templo offerendi a Parentibus olim erant.

(3) Non possunt aliter liberos suos pro *donis divinis* habere Ps. cxxvii. 3. 4. Prov. xxi. 1. 24. 25.

(4) *Misericordia* est proprius Parentum affectus Ps. ciii. 13. Maximum autem misericordiae objectum esse debet miseria ac periculum, in quo liberi versantur, quamdiu adhuc semen serpentis ac filii Diaboli sunt.

(5) Egregia sunt exempla Abrahami Gen. xvii. 18. Parentum Servatoris nostri Luc. ii. 22. 41. Eunicæ & Loïdis 2. Tim. i. 5.

XXVI. Officia LIBERORUM Legislator sub verbo כבד, *Honorare*, exprimere voluit. Cum autem latissime illud pateat, hic notandum, quid sit HONOR FILIALIS? Ille quoad *objectum* *Matri* æque ac *Patri* debetur Levit. xix. 7. In circumstantiis tamen quibusdam Patri primus locus competit. Quoad *actum* autem *profundam*

M m

reue-

reverentiam, sed cum amore tenerrimo conjunctam involvit.

XXVII. Reverentia in corde debet radicem habere, & eatenus consistit in agnitione excellentie, quam Deus Parentibus præ liberis concessit. Animi sensus externis signis est declarandus:

(1) Per honorem eorum, præcipue absentium, ubi ille profcinditur, legitimam defensionem. Quæ etiam spectat, ut eorum naves non cum Chama revelemus, sed cum Semo & Sapheto verecunde regamus. Sirac. III. 11-14.

(2) Per verba ac gestus venerabundos, exemplo Josephi Gen. XLV. 11. 12. & Salomonis 1. Reg. 21. 16.

(3) Per obedientiam actu præstandam Ephes. VI. 1. Prov. XXI. 22.

XXVII. Obedientia, quæ illis debetur, tam activa, quam passiva est.

(1) Obedientia activa se extendit etiam ad præcepta difficiliora. Hinc ad omnia extenditur Col. III. 22. Laudantur in hanc rem exemplo Isaac Gen. XXXI. & Rechabitarum Jerem. XXXI. Ut tamen abusus illorum caveatur, notandum est Isaacum non tam Abrahamo, quam divina revelationi paruisse; Rechabitarum autem obedientiam relationem peculiarem ad Oeconomiam V. T. habuisse. Semper autem hæc obedientia limitata est ad illa, quæ præcepto divino non repugnant. Eph. VI. 1. dicitur in Domino. Adde Deut. XXXI. 9. Matth. X. 37.

(2) Obedientia passiva exercetur per subjectionem sub castigationibus atque reprehensionibus Parentum, quæ etiam tum præstanda, quando justam met

furam videntur excedere, quoniam *patienter* eorum imbecillitates ferri debent.

XXIX. AMOR FILIALIS, *σοφὴν*, tenerri-
mus præ aliis est, propter vinculum naturæ, per
quod liberi pars Parentum sunt. Ille exer-
cendus

(1) Quoad *animam Parentum* precibus ar-
dentibus Deo commendanda. Aliquando quo-
ad Parentes irregenos aut contra mandatum Dei
impingentes accedere debent *piæ admonitiones*,
sed cum humilitate, prudentia, lenitate singulari
proponendæ.

(2) Quoad *externum* vinculum carnis & san-
guinis, amor hic involvit

(a) Ut Parentibus pro virili ea præstentur,
quibus liberi ipsis gratificari possunt. Id Isaacus
desiderabat ab Esavo Gen. xxv 11. 4.

(b) Ut ipsorum commoda promoveamus & da-
mnum avertamus Prov. xxv 11. 24.

(c) Ut eorum necessitatibus, præsertim in se-
nectute, morbo, paupertate consulamus; neque
eos fraudemus debita alimentacione, ne quidem
sub religionis prætextu Matth. xv. 4--6.

XXX. Fortissima sunt horum officiorum vin-
cula.

(1) Legislator momentum eorum ostendit,
dum primum inter præcepta secundæ tabulæ lo-
cum, addita luculenta promissione, ei concessit
Ephes. vi. 2. 3. Adde Prov. i. 8. 9. Eccles.
111. 30.

(2) Neglectus eorum inter summa scelera ad-
numeratur Ezech xx11. 7. Mich. vii. 6.

(3) Gravissima supplicia dictantur præcepti
M m 2 hujus

hujus transgressoribus tam *temporalia* quam *eterna*
Exod. xxi. 15. 17. Levit. xx. 9. Deut. xxvii. 16.
Prov. xxx. 17.

(4) Postulant id summa beneficia, quæ Parentum instrumento liberis conceduntur 1. Tim. v. 5. Obligatio hæc ingeminatur quoad Parentes pios, & adhuc magis quoad eos, quibus median-
tibus liberi vere ad Deum sunt conversi.

(5) Exempla Sanctorum ac præcipue Servatoris nostri tum in vitæ initio, tum in ejus fine
Luc. ii. 51. Joh. xix. 27.

XXXI. Sunt quoque aliæ personæ in familiis privatis, quæ de eodem cum Parentibus honore per vinculum naturæ participant, v. gr. *Suus* & *Avia*, *Socer* & *Socrus*, & aliquando *Majores* longius distantes Gen. i. 10. Hi sicut ad paria officia amoris nepotibus liberisve acquisitis obligati sunt Gen. xxx. 3. xlv. 7. ita & paria ab illis expectant, Ruth. i. 16. 17. absque præjudicio tamen *Parentum*, quamdiu in vivis supersunt. Irreverentia avi Noachi in *Canaanem* maledictionem gravissimam provocavit Gen. ix. 25.

XXXII. In Parentum defunctorum locum succedunt non solum *Virici* & *Noverca*, sed etiam *Tutores*, quorum relationem ad *pupillos* historia *Mardochei* & *Estheræ* eleganter illustrat. Hoc curæ singulari, præcipue *Magistratus*, commendat verbum Dei Exod. xxi. 22--24. Deut. xxv. 11. 15. Psalm. lxxxii. 3. Unde ratio eorum magis *politica* esse videtur. Cum tamen ex cognatis, ubi illi in promptu sunt, potissimum sumendi, & *pupillorum* ad illos filialis sit respectus, hic eos silentio transire nolumus.

XXXIII.

XXXIII. Porro ex matrimonio gignitur relatio inter FRATRES & SORORES. Hos ante omnia *concordiam* sectari fas est. Ad illam conservandam cavenda maxime est *invidia*. Officia autem, quæ *Amor fraternus* involvit, potissima sunt:

(1) Curam *fratrum* habere, secus ac Cainus Gen. IV. 9. Illa extendi debet ad ipsam *animam*, ne *dives epulo* contra nos restetur Luc. XVI. 28. Quoad *corpus* itidem requiritur non solum familiaris suavisque convictus, sed etiam ut egentibus alimenta subministrentur, exemplo Josephi ac Davidis: non exclusis vel *exhereditis* ac *spuriis*.

(2) Facilem se exhibere circa offensas fratrum spernendas aut remittendas Gen. I. 17--21. Idem supponitur Matth. XVII. 21. 22.

XXXIV. Argumenta id persuadentia ex ore Cyri eleganter profert Pædag. Lib. VIII. *Qui eodem semine prognati, ab eadem nutriti Matre, in eadem domo creverunt, & ab iisdem Parentibus diliguntur, eundemque Patrem & eandem Matrem appellant, qui fieri possit, ut non omnium sint conjunctissimi?* Sed adhuc plus Christianum persuadebit doctrina Evangelii:

(1) Quod *Deo pacis* id impense charum sit, uti declaratur Ps. CXXXIII. 1.

(2) Quod *Concordia fraterna* sit symbolum communionis sanctissimæ, tum Christi tanquam Primogeniti cum fidelibus, tum fidelium inter se

(3) Quod Scriptura *odia fraterna* tanquam turpissima depingat Prov. XVII. 19. Jerem. IX. 4. Ps. I. 20. Summum turpitudinis gradum illa

Mm 3

attin-

attingunt, quando odium illud propter pietatem exercetur, exemplo Caini Gen. i. v. & Ismaelis Gen. xxi. & fratrum Josephi Gen. xxxvii. quorum vestigia persecutores in N. T. premunt Matth. x. 21.

XXXV. Distant quidem ulterius tam *Cognati* quam *Agnati* & *Affines*, quive ex eadem *prosupia* orti. Sed Scriptura illos sub nomine *Fratrum* solet comprehendere Gen. xxxi. 23. 25. 37. Levit. x. 4. Jud. xvi. 31. Ezi. iiii. 2. Job. xlii. 31. Matth. xii. 46--48. Rom. ix. 3. &c. ut nempe edoceat, paria pro graduum ratione omnibus esse præstanda; quo etiam loca citata collimant. Et quidni, quicquid *Proximo* debetur, illis exhibendum esse ante reliquos, qui inter *Proximos* propinquiores nobis sunt?

XXXVI. Alter ramus *obligationis Oeconomicae* comprehendit officia inter *HEROS* & *SERVOS* observanda. Circa *Fundamentum DOMINII HERILIS* notari debet:

(1) Quod relatio hæc ex peccato ortum trahat.

(2) Quod supponat *pactum* inter Dominum ac servum, unde omnia commercia, quibus *inviti* emuntur, vendunturve homines, illicita sunt.

(3) Quod *finis* ejus sit, ut discrimen, quod Providentia Dei inter *divites* & *egenos* fecit, ad communem Societatis salutem vergat.

(4) Hoc supposito relatio illa nihil iniqui habet, Deoque ipsi est probata, uti docent exempla Abrahami & Sanctorum servos alentium, ac *Leges*, quibus illa est circumscripta. Accedit quod

quod subordinatio politica absque hac domestica
subsistere non posset.

XXXVII. Quod attinet Officia *Heris* præscri-
pta, ante omnia illis incumbit, curam *animarum*
& media ad institutionem in via salutis necessaria
præstare, bonoque exemplo illis præire. Hinc ad
illos extensum mandatum circumcisionis Gen.
xvii. 13. Idem clare involvunt præcepta Eph.
iv. 9. Col. iv. 1. Mali sane Dominorum mores
animæ fervorum perniciosi sunt. Maxime cum
servis piis secundum leges communionis sancto-
rum agendum est Philem. vs. 15 -- 17.

XXXVIII. Proximum est, ut *Dominium* ipsum
æquanimiter exercentur:

(1) In labore servis & ancillis imponendo,
ne illis tanquam jumentis abutantur juxta *Senecam*
Epist. 47. quo respicit remissio a labore, quam
Legislator in Sabbati institutione iis prospexit.

(2) In compensatione tum *mercedis* tum
pœnæ.

(a) Ad *mercedem* ante omnia requiritur *pro-
curatio alimentorum* Prov. xxxi. 15. 1. Tim. 5. 8.
Porro ea mercede, quam pacti sunt, nulla ratione
sunt fraudandi Deut. xxiv. 14. 15. Levit. xix. 13.
Jac. v. 4. Humaniter etiam illos, qui officio suo
funguntur, tractandos esse, submonetur Sirac. iv.
35. Curæ circa ægrotos exemplum legitur Matth.
viii. 6.

(b) *Pœna* aliquando in contumaces exerceri
potest, verbis tamen non ad exasperandum sed
ad corrigendum idoneis. Nihil aptius hic est ad
temperandam iram, quam reminiscencia, quod
Dominum in cælis habeamus, Eph. vi. 9. qui nisi

longanimitate circa nos uteretur, actum nobiscum esset. Quare & ad remittendum proci esse debemus. Hoc innititur Matth. xv. 11. 32--34.

XXXIX. Incentiva ad hæc officia sunt:

(1) Gratia Deo habenda, quod in conditione *herii*, quæ tanto est commodior, collocaverit.

(2) *Equalitas* fortis omnium hominum est pensanda, per quam *liberi* æque ac *servi* ab eodem Iudice mundi absque ulla propolepsia iudicabuntur Apoc. vi. 15. Illa sigillatim sub Nov. Test. obtinet, in quo *servi* pari jure cum *heris* circa bona per Christum acquisita gaudent Gal. 111. 28.

(3) *Humilitas*, *patientia*, *æquitas*, virtutes ad essentiam sanctimoniam veram pertinentes, circa servos quoque debent exerceri.

(4) Deus tanquam summus *Δεσπότης* benignus cum *servis* tam *typicis*, Sacerdotibus Vet Testam. quam spiritualibus, quales sunt omnes fideles, agens, exemplum dedit omnibus *Heris* imitandum.

XL. Qui *servi* sunt, merito libertatem anhelant 1. Cor. vii. 21. Unde non facile putem integrum esse Christiano, ut in perpetuam servitutem se cuiquam addicat. Exemplum typicum *servi Hebraei* huc non pertinet. Quamdiu autem Providentia divina quendam *subiectum servumque* esse vult, tamdiu *fideliter* & congrue huic ordini se gerere debet. Quid eo pertineat, late explicant dicta Ephes. vi. 5. 6. 7. 8. Col. 111. 22. 23.

1. Tim.

1. Tim. VI. 1. 2. Tit. 1. 9. 10. 1. Petr. 11. 18. 19.

XLI. Ex illis inter se collatis conficimus

(1) Quod tam *duris*, quam *bonis* Dominis officia Lege Dei præscripta præstari debeant. Duplici autem reverentia præ aliis digni sunt Domini Deum timentes.

(2) Quod non solum *externa*, sed etiam *interna* officia circa illos requirantur.

(a) Ad interna spectat *reverentia*, *humilitas*, quod Apostolus appellat *cum timore & tremore obedire*, *simplicitas cordis*, id est sincerus amor, seu commodum Domini tam spirituale quam corporale promovendi studium, non habito respectu mercedis

(b) *Externe* jussa Dominorum *omnia* verbo Dei non repugnantia sunt expedienda, absque curiosa rationum inquisitione, aut contradictione, idque *fideliter*, exemplo Josephi in domo Potipharis, & *festinanter*, uti servi Centurionis Matth. VI II. 9. Quod si officio suo defuerint, culpam humiliter agnoscere ac deprecari debent Gen. XVI. 9.

(3) Quod interna limites obsequii humani, quos Lex Dei ponit, semper ob oculos versari debeant.

XLII. Ex iisdem locis argumenta talis subjectionis depromi possunt.

(1) Ut *blasphemia nominis* divini & *doctrina* præcindatur, quæ facile suboritur, quando veri fideles segnius his officiis defunguntur.

(2) Propter conscientiam, quia Providentia divina est agnoscenda, quæ sub illo ordine posuit.

M m 5

(3) Quo-

(3) Quoniam, etiamsi *merces* apud homines decurtetur, apud Deum illam exspectare possunt, qui in futura vita dabit *retributionem hereditatis*. Sed & in hac vita aliquando remuneratur fidelitatem suorum, quemadmodum afflictionem ac laborem manuum Jacobi respexit Genes. xxx. 42.

CAPVT QVINTVM.

De Relatione inter Praeceptores & Discipulos.

SUMMARIUM.

- I. Fundamentum hujus relationis indicatur §. 1. 2.
- II. Relatio ipsa describitur 3 --- 18.
  - A. Quoad animi cultum 3 --- 17.
    - I. Officia DOCENTIUM 3 --- 13.
      - a. Enumerantur 3 --- 12.
        - a. Requisite generalia 3.
        - β. Requisite specialiora 4 --- 12.
      - N. Quoad domesticam institutionem 4. 5.
    2. Quoad Scholas publicas 6 --- 12.
      - a. Earum necessitas urgetur 6.
      - b. MAGISTRORUM officia edisseruntur 7 --- 12.
        - a. In scholis infimis 8.
        - b. In ludis literariis 9.

c. *In Academicis* 10--12.

b. *Argumentis confirmantur* 13.

2. *Officia eorum, qui auxilium Magistris præstare debent* 14.

3. *Officia DISCENTIUM* 15 --- 17.

a. *Enumerantur* 15. 16.

b. *Rationibus fulciuntur* 17.

B. *Quoad exercitia corporis* 18.

I.

Inter omnia media ad salutem tam publicam quam privatam corporis æque ac animæ conservandam promovendamque requisita præcipuum quendam locum requirit *Christiana EDUCATIO LIBERORUM* illum in finem directa, ut & franatis mature concupiscentiis veræ pietatis semina a teneris instillentur, & ad tale vitæ genus per doctrinam præparentur, in quo Reipublicæ, Ecclesiæ, familiisve suis utiles aliquando evadere queant. Mens enim ad disciplinas per seipsam non sufficit, & plus audiendo proficitur, quam legendo aut meditando.

II. Proxime ad illam Educationem liberis procurandam *Parentes* obstricti sunt. Et in mundi primordiis ii soli eam moderabantur. Fas quoque est, ut pro virili ei vacent. Cum autem illi ab hoc officio sæpissime præpediantur, sive per incitiam atque ineptitudinem, sive per corporis imbecillitatem, sive per muneris vitæque generis negotia, sive per mortem præmaturam; eapropter in officii hujus præstandi societatem alii *Præceptores ac Formatores* Juventutis adsciscendi sunt.

sunt. Quamvis enim pii Parentes nunquam plane ab hoc munere se liberent, sed sic quoque invigilare bono liberorum pergant, defectum tamen suum hoc pacto supplere tentabunt. Inde ergo novum nascitur Relationis genus, quod ad certam quandam illarum, quas pertractavimus, classem referre non potuimus, quoniam cujuscunque Communionis tam Ecclesiasticæ, quam Politicæ & Oeconomicæ interest, ut *Informatores* idonei tam ad *Pietatem* quam alias *artes* liberis dentur. Unde & unaquæque Communio partem hujus curæ in se suscipiet. Nos tum *docentium* tum *discentium* debitum, sive quoad cultum *animi*, sive quoad exercitium *corporis*, breviter percurremus.

III. *DOCENTIUM* attributa generalia, quæ in ipsis desiderantur, & de quibus *constare* debet illis, qui curam Juventutis gerunt, antequam eam ipsorum fidei commendent, hæc potissimum sunt:

(1) Ut *amor Religionis ac Pietatis* se imbutos esse vitæ suæ tenore ostendant.

(2) Ut illas *artes, disciplinas, scientias*, quibus liberos imbuere debent, *ipsi* sufficienter *caleant*.

(3) Ut sint *spectata prudentia*, quæ requiritur ad *lenitatem ac patientiam* cum necessaria *gravitate* identidem tempestive conjungendam; ad *discipulorum ingenium atque indolem* dignoscendam, atque inde colligendum, quid eorum valeant vires, quid ferre recusent; num fræno, num calcaribus indigeant; in quæ vitia magis proclives

clives sint; quibus incitamentis præ aliis se ducti patiantur.

IV. Cum autem Informatorum, secundum diversas liberorum conditiones, ætates & profectus, differentia plane sint genera, quæ singulis incumbant, notandum est. Missas hic facimus *nurices* atque *mulierculus*, inter quarum manus primi anni ætatis nostræ transiguntur. Malum ferme necessarium est, talibus tenellos infantes demandare, per quas tot falsa præjudicia nunquam a multis iterum exuenda imbibuntur, pravæque concupiscentiæ sub variis prætextibus non supprimuntur, sed potius incitantur. Illas personas hic præcipue respicimus, quibus juvenus ad formandum *animum* traditur, veluti in *scholis* proprie dictis tam *privatis* quam *publicis* fit.

V. Quibus facultates suppetunt, illis *privatim*, quamprimum ætas idonea fieri ad discendum incipit, *Pædagogos* quarere convenit. Si res familiaris id patitur, de *domesticis Pædagogis* cum primis prospiciendum erit. Illi enim paucissimorum inspectioni vacantes, plus quam *Ludimagistri* toti adolescentum gregi perfecti, in singulis erudiendis proficient; & magis assidui liberorum comites esse eorumque non solum studia sed etiam mores observare accuratius poterunt. Quia ipsi ejusmodi Pædagogi facilius a Parentibus dirigi, atque si quid negligant, moneri tempestive poterunt.

VI. Neque tamen propterea *publicas Scholas* facile negligendas esse censuerim. Quicquid enim *Hobbesius* & *Fanatici* in eas invehantur, earum *necessitatem* in præsentis rerum statu defendimus:

(1) Que-

(1) Quoniam subsidiis ad Pædagogos liberis suis dandos plurimi sunt destituti.

(2) Quoniam illis sublatis in maximam barbariem & profanitatem propter Parentum negligentiam incidendi summum periculum immineret.

(3) Quoniam ubi *Schola* recte se habent, illic honesta inter adolescentes viget æmulatio; atque animi ad amicitias formandas, ad humanitatem, ad mores liberales, politosque, atque adeo ad decentem prudentemque in mundo conversationem mature adsuefiunt.

(4) Quoniam interest Reip. & Ecclesiæ, non solum ut membris constet, quæ scientia culturaque mentis pollent, sed etiam ut inquirat, quibus artibus aut opinionibus de rebus divinis & civilibus animi imbuantur.

(5) Utilitatem Scholarum experientia ex perpetuo earum inter cultiores gentes usu comparata confirmat.

VII. Agnoscimus interea *navos* fœdissimos, quibus res Scholastica præ aliis corrupti Christianismi partibus scatet. Utinam ad illos rite atenderent, a quibus *cura Scholarum* dependet! Cum autem tres Scholarum institui queant classes, aliæque sint *vulgares & infimæ*, aliæ *triviales seu ludi literarii*, aliæ *altiores seu Academice*, singularum Magistris specialia officia incumbunt.

VIII. In *Scholis infimis*, ubi ad *lectionem*, *scriptionem arithmeticam* pueri manuducuntur;

(1) Magistri ante omnia teneris animis prima Religionis rudimenta instillent.

(2) Semper sub oculis parvum gregem gerant.

rant, qui ad levitatem & petulantiam ita est pronus, ut continuam inspectionem requirat.

(3) Indefessa sedulitate in rudimentis hisce omnis scientiæ instillandis versentur, ne pueri annos complures in iis inutiliter terentes, aut fastidio discendi impleantur, aut saltem ætatem jam majoribus studiis aptam misere consumant.

(4) Supercilii magistræ severitatem blanda lenitate temperent, & secundum ingeniorum differentiam faciliores diligentiam proliciendi modos durioribus semper præferant, moratiores laudibus præmiolisque incitando & in cæterorum exemplum proponendo: in immorigeros prius admonitoriis reprehensoriisve *verbis*, quam *verberibus*, & *umbra virgæ*, quam *calcaribus*, animadvertendo: ubi tamen omnia frustra sunt tentata, acriori disciplina non superfedendo.

(5) Absit præcipue omnis *profopolepsia*. Ditiorum liberos, Parentum favorem aut munera captantes, dignioribus nunquam præferant. Neque etiam per iniquas Parentum, qui nimis indulgentes suæ proli sunt, querelas aut minas absterreantur a disciplinæ rigore, qui circa ignavos & petulantes requiritur.

IX. Eadem quoad generalia praxis in *Ludis literariis*, in quibus pueri & adolescentes ad studia Academica præparantur, requiritur, cum utrobique par discensium ætas esse soleat. Et quo præstantior est eorum scopus, eo magis officia præscripta observari debent. Penſi tamen, quod hæ Scholæ habent, diversitas quædam specialiora præterea postulat.

(1) In docendis linguis ac scientiis id magis

ob-

obversetur, quod generaliore usum habet. Profectus adeoque in cognitione veritatis Evangelicæ pari passu cum profectu in cæteris scientiis semper ambulet. Optandum quoque esset, ut linguarum originalium Sacræ Scripturæ æqualis ratio, ac reliquarum haberetur.

(2) In singulis scientiarum primordiis tradendis *methodus optima* sit commendata, id est, quæ & *facilitate & brevitate & convenientia* cum *natura* rei præstat. *Facilis* requiritur, ne ingenia delassentur: *Brevis*, ne ad ulteriora pertendentibus mora injiciatur: *Conveniens nature rei*, ne fundamento temere jacto tota structura ruinam minetur. Ad *facilitatem* facit, ut memoria non oneretur, ut perspicue singula ad captum puerorum explicentur, ac per picturas & similitudines congruas illustrentur; ad *brevitatem*, ut in paucissimos, quantum fieri potest, canones singulæ scientiæ redigantur, neque propter tardiores ingenia excitatiora a pergendo ad majora retrahantur; ad *convenientiam*, ut ordine concinno a notioribus ad ignotiora pergatur, neque ad altiora quisquam facile promoveatur, donec exploratum sit, illum fundamenta bene jecisse.

(3) Cum inter facultates mentis *judicium & ingenio & memoria* longe præstet, illius cultura præcipue erit promovenda.

(4) Eapropter Magister non *authoritate*, sed *rationibus* discipulos dirigat, neque irascatur, ubi illas non illico capiunt; sed potius ad dubia sua proponenda invitet, & illis dilucide solvendis patientiam debitam adhibeat.

X. In Academiis *scientiæ divinæ & humanæ* adultis,

tis, qui ad Ecclesiæ aut Reipublicæ potiora munera administranda præparandi, plenius edisseruntur; cui fini & generalis earum *constitutio*, quoad *Privilegia, Leges, Jurisdictionem, Adminicula*, quæ nunc mittimus, & singulorum Professorum tum *attributa*, tum *officia* congruere oportet.

XI. *Requisita* ad Academicum docendi munus, quamvis videantur in *Professoribus Theologia* impensius desiderari propter objecti, quod tractant, præcellentiam, ad omnes tamen quarumcunque disciplinarum Doctores æquali jure pertinent. Huc spectat

(1) Scientiæ, quam profitentur, profundior cognitio.

(2) Aptitudo in illa aliis tradenda.

(3) Religionis & quarumcunque virtutum Christianarum ad illam spectantium accuratum exercitium, ut ad ipsorum exemplum juventus ab eorum ore pendens mores quoque suos rite componere adsuescat.

(4) Virtutum quarundam ad docendum pertinentium observatio, quas inter reputamus *industriam* in obeundis omnibus muneris partibus; *promptitudinem*, qua non solum per publicas prælectiones sed etiam per salubria in privatis colloquiis consilia juvenum studia dirigunt: *candorem* in penitioribus scientiarum fontibus procul omni invidia aut lucri cupidine auditoribus recludendis: *modestiam* atque *humilitatem*, quæ impedit, ne alios præ se contemnant, aut cæcam fidem ab auditoribus exigant, aut lites inutiles moveant: *pietatem*, qua paternum amorem atque curam auditoribus suis, illis præcipue, qui longius a

Parentum inspectione remoti sunt, præstantes eorum moribus invigilant & bona promovent.

XII. Interdum non *ore* solum sed etiam *scriptis* Reipublicæ Christianæ ac literariæ commoda provehenda sunt. *Scopus* eorum adornandorum ne sit inanis famæ aucupium, sed facultatis ad scribendum concessæ ad cultum optimarum scientiarum majorem impendium, ex persuasione, quod quo magis illæ florent, eo magis gloria Dei a mortalibus in omnibus ejus viis atque operibus agnosci ac celebrari queat. Conveniente huic scopo requiritur:

(1) Ut *argumenta* deliganur, quæ & majorem lucem requirere videbantur, & utilitatem uberiolem ad scopum, quem indicavimus, promittunt.

(2) Ut *digna* argumenta non illotis manibus nec festinante calamo, quod illis, qui *Polygraphorum* affectant laudem, familiare est, sed *pro dignitate* tractentur.

(3) Ut non dissimuletur, per quos quis profecerit, ne alienis plumis scriptor se exornans inter *plagiarios* literarios nomen promereatur.

(4) *Scripta eristica* in rebus minoris momenti non recipiuntur. Ubi tamen causæ pondus præsidio nostro dignum videtur, absit styli asperitas, vincendi libido, logomachiarum studium. *Didicisse fideliter artes Emellit mores.* Nihil indignius, quam ipsa sæpe Theologorum scripta his maculis Christianismi verminare. Disputantium pro veritate finis sit, antagonistas non exacerbare aut aliorum contemptui exponere, sed

sed rationibus in medium allatis convincere ac lucrari.

XIII. Ad præstanda hæc *discipulis* officia quoscunque *Magistros* sequentes rationes obligant.

(1) Quia gravem Deo rationem sunt reddituri de pretioso deposito, quod ipsis est creditum.

(2) Quia a muneris eorum fideli administratione bonum Reipublicæ æque ac Ecclesiæ dependet, quæ subsistere nequeunt, nisi ex hisce earum seminariis Viri ad communem salutem promovendam apti promptique prodeant.

(3) Quia memoria talium Præceptorum quam maxime in benedictione manere solet.

XIV. Ut autem eorum institutio sperato fine gaudeat, auxilio aliorum indigent.

(1) *Magistratus* de honestis salariis illis prospiciat, idque tum quia rariores sunt, qui ad molestias vitæ scholasticæ devorandas inclinant, tum quia ad commune commodum id spectat, si sumtus a Parentibus in liberorum informationem impendendi modum non excedant. Sic enim *tenuiores* a liberis suis mature in Ludos mittendis non absterrebuntur, & meliora ingenia inter ipsos latentia facilius emergent.

(2) *Ecclesiasticis* incumbit, quod in illis opis & consilii est, conferre, ut sana Religionis principia juventuti *solide* instillentur, atque ea propter minores *visitare* diligenter, majoribus pro virili *invigilare*. Magistratum de requisitis ac defectibus serio submonere.

(3) *Parentes* nimia in liberos suos indulgentia disciplinam Præceptorum non impediant, querimoniis liberorum contra ipsos propensam

nimis aurem non præbeant, benevolentiaque ac amoris erga sedulos Præceptores signis illos ad curam tædio multiplici refertissimam identidem alacriores reddant.

XV. Nihil autem magis Præceptores bonos incitabit, quam si *Discipuli* suis officiis erga ipsos, idque tam relate ad *personas*, quam ad *institutionem* eorum, vicissim defungantur. Ad prius potissimum spectat

(1) Amor sincerus erga ipsos, exemplo Elifæ 2. Reg. 11. 2.

(2) *Honor* illis exhibendus, unde Magistri ac Domini nomina apud Hebræos æquipollebant, & secundum Judæos omnia opera, quæ *servus præstat Hero suo, discipulus præstabat Ministro suo*. Huc respiciebat mos *calceos solvendi & gestandi* Marc. 1. 7. Joh. 1. 27.

XVI. Quoad *institutionem* sequentia incumbunt:

(1) Adesse debet *desiderium scientiæ*, ad quam quis se applicat. *Ultimas terras lustrasse Pythagoram, Democritum, Platonem accepimus. Ubi enim quid esset, quod disci posset, eo veniendum judicaverunt, ut ait CICERO Lib III. Tusculanarum Quaest. cap. 19.*

(2) Singularis *diligentia* adhibenda, ut mens Præceptorum plene percipiatur. Huc spectant assiduitas, attentio, meditatio, & consultatio Doctorum de iis, quæ nondum satis clare percepta sunt; denique eorum, quæ percepta sunt ruminatio.

(3) Ne sit discipulus *monitoribus asper*, non obloquatur inverecunde, non sophisticè contra eorum

rum doctrinam infurgat, sed rationibus sufficientibus in medium prolatis se docilem præstet Jac. 1. 19.

(4) Ab altera parte *non juret in verba Magistrum*, ubi meliora edocetur, omnes hominum institutiones veritati postponens. In ipso tamen dissensu modestiæ ac gratitudinis Leges non intermittat.

(5) *Non subsistat* in Magistrorum institutione, præcipue ubi majores jam fecit in doctrina progressus, sed privatim tum per conversationem cum sodalibus, per quos proficere potest, tum per bonorum librorum lectionem, aliaque exercitia, quicquid in publica institutione defuit, supplere contendat.

(6) *Gratum* semper erga Magistros profiteatur animum, non dissimulando, per quos profecerit, sed ad eorum honorem id commemorando. Quod si etiam ipsi contingat ea felicitas, ut ipsis Magistris doctior evadat, vel sic nunquam super illos se efferat, sed beneficio eorum factum esse agnoscat, ut in illam viam pertigerit, per quam eousque est emensus.

XVII. Argumenta fortissima ad hæc officia constringunt.

(1) Hæc *gratitudo Deo* debetur, qui inestimabile hoc beneficium præstitit, ut non inter Barbaros educati, sed ad meliorem mentis cultum applicati simus, a quo & præsentis vitæ commoda maxima, & æternæ vitæ salus dependet. Unde quod ARISTOTELES Ethic. IX. I. affirmavit, Πραετοριβυς τιμω' ισοππορον, honorem

aqualem reddi non posse, multo magis quoad Deum certum est.

(2) Quanta autem sit erga ipsos Præceptores obligatio, SIMPLICIUS in Epict. c. 47. nerve se docet: *Officia erga bonarum artium Doctores eadem sunt, quæ erga Parentes, & fortasse cum aliquo cumulo: quod hi altores & curatores non corporis nostri, sed nostri ipsorum sunt: idque nec naturali necessitate, ut Parentes tum apud brutas animantes, tum apud homines, sed bona voluntate, divinam bonitatem imitante, quæ animas delapsas eo, unde venerunt, reducere conatur.*

(3) In genere optandum esset, ut tota hæc Relatio, quantum secundum varias classes fieri potest, ad exemplum *Relationis* illius, quæ inter Christum, optimum *Magistrum* ac *discipulos* suos in diebus carnis suæ ipsius institutione familiari gaudentes, obtinuit, esset directæ.

XVIII. Laxius vinculum cum illis videtur intercedere, qui corporis exercitia tractant, & ad *Communionem Politicam* potissimum referendi sunt. Huc referas quoad *nobilium* ac *ditiorum* liberos, *Academias equestres*, seu *Palæstram*: quoad *inferioris* fortis homines *Officinas* opificum, quas tamen antiquitas magis in pretio habuit, quam delicatuli nostri ævi homines. Conf. c. III. §. 40. Generaliora tamen *officia*, quæ recensuimus, ad has quoque relationes extenduntur. Id præcipue cavendum, ne cultus animi per exercitia corporis impediatur, sed ut pro circumstantiarum indole hæc illi semper subordinentur.

CAPVT SEXTVM.

De Relatione inter Amicos & Inimicos.

ARGUMENTUM.

I. Officia inter AMICOS observanda §. 1---18.

A. Generaliora 2---12.

1. Summatim recensentur 2.
2. Duobus eorum generibus pressius inhaeretur 3---12.

a. Quoad Convivia 3---5.

b. Quoad Conversationem 6---12.

α. Quae eam in commune spectant 6---8.

β. Quae requiruntur circa consortiorum varias classes 9---12.

N. Cum piis 10.

Δ. Cum irrogenitis 11.

Ξ. Consortia mixta 12.

B. Specialiora 13---18.

1. Inter familiares 13---15.

2. Inter socios 16.

3. Inter patronos & clientes 17.

4. Inter vicinos 18.

II. Officia circa INIMICOS commendanda 19---

29.

A. Sive sint Hostes publici 20---25.

1. Ecclesiae 20. 21.

2. Reipublicae 22---25. quo spectant.

N n 4

2. Ma-

- a. Malefici 22---24.
- b. Armis eam oppugnantes 25.
- B. *Sive sint inimici privati* 26---29.
  - 1. *Diversa eorum classes* 26. 27.
  - 2. *Officia circa eos incumbentia* 28. 29.

I.

Conversatio Christiani in mundo, secundum varia Societatum, quarum membrum est, genera, ansam dat diversis AMICITIÆ atque consuetudinis vinculis, quæ singula implere contendit, ad salutem Proximi magis promovendam. Præcipua Amicorum genera sunt *Familiares, Socii laborum, Patroni & Clientes*, denique *Vicini*.

II. Circa universos sequentia erunt observanda:

(1) Ut semper in singulis classibus prævaleant apud nos, qui cognatione spirituali cap. 1. descripta in Domino nobiscum uniti sunt.

(2) Ut majorem, quæ nobis suppetit, cum illis consuecendi ansam, ad commodum aliquod saluti animarum conferendum, studioseprehendamus.

(3) Ut non solum *verbis*, sed etiam *factis*, talia affectus nostri erga ipsos signa exhibeamus, per quæ sanctum amicitiae fœdus coalescere potest.

III. Cum inter illa signa singularem locum habeant CONVIVIA inter amicos instituta, eorumque multiplex abusus obtineat, quæ eorum usum

usum spectant, hic prætermitti non debent. Simpliciter ea improbari nequeunt.

(1) Quia in ipso cultu V. T. ea a Domino expresse sunt injuncta Deut. XII. 7.

(2) Propter exempla tum aliorum piorum v. gr. Boazi Ruth. I. 7. Samuelis I. Sam. IX. 12. XVI. 2. Jobi XLII. 11. Davidis I. Chron. XII. 39. tum ipsius Christi, qui illis interfuit, tam solenni nuptiali Joh. II. 2. 9. quam communi Luc. v. 29.

(3) Quia Convivia rite celebrata insignem utilitatem ad amicitias conservandas, seque invicem familiari modo ad celebrationem bonitatis Domini incitandos, habere possunt.

IV. Leges Convivii Christiani præcipuæ spectant tum Convivii *adornationem*, tum ejus *usum*. In eo adornando.

(1) Temporis habenda ratio, ne Domino ad fletum & planctum vocante in calamitatibus publicis hilaritati indulgeamus Ps. XXII. 12. 13.

(2) Quoad personas evitetur nimia familiaritas per Convivia cum profanis & impiis Jerem. XVI. 8. Posse tamen iniri etiam cum irrogenitis liquet ex I. Cor. X. 27.

(3) Circa *invitationem* cavenda est profopolepsia, ita ut amicorum *pauperum* eadem, quæ *spectatorum*, habeatur ratio Luc. XI. 12--14.

(4) Quoad *invitados* in *accubitu* absit omnis vanæ *proedias* affectatio Luc. XI. 10. 11.

(5) In *ferculorum apparatu* luxus ac prodigalitas Christianum dedecet. Temporis etiam dispendium caveri debet.

V. Quomodo Convivia *celebrari* debeant,

N n 5

exem-

exemplo primitivæ Ecclesiæ succincte TERTUL-
LIANUS docet Apolog. cap. xxxix. *Si honesta
caussa est conviviū, reliquum ordinem disciplina esti-
mate, quid sit de religionis officio. Nihil viluatis,
nihil immodestie admittitur. Non prius discumbi-
tur, quam oratio ad Deum prægustetur. Editur,
quantum esurientes capiunt: bibitur, quantum pu-
dicis est utile: ita saturantur, ut qui meminerint,
etiam per noctem adorandum Deum sibi esse: ita fa-
bulantur, ut qui sciant, Dominum audire. Post
aquam manualemente lumina, ut quisque de Scriptu-
ris sanctis vel de proprio ingenio potest, provocatur in
medium Deo canere: hinc probatur, quomodo biberit.
Æque oratio convivium dirimit, inde disceditur non
in catervas cæsonum, neque in classes discursatio-
num, nec in eruptiones lasciviarum, sed ad eandem
curam modestiæ & pudicitie, ut qui non tam cœnam
cœnaverint, quam disciplinam.*

VI. Latius, quam Convivia, patet CONVER-
SATIO quotidiana cum amicis, quam Christia-
nus nequit plane negligere, nisi in suspicionem
perversa singularitatis, uti dici solet, aut *μυσ-
θρωπίας*, incidere velit. Prudentia autem requi-
rit, ut & legitimum scopum ei præfigamus, &
pro virili eum obtinere contendamus.

VII. Scopus ejus propinquior aut propriam aut
Proximi utilitatem spectat. *Propriam* quando aut
ædificationem & instructionem nostram, aut per-
missum aliquod a magis seriis negotiis laxamen-
tum quærimus. *Proximi*, quando aut illius in
cognitione veritatis & pietatis incrementum pro-
movere, aut de aliis rebus ad vitam communem
spectant.

spectantibus cum eo conferre, aut animum ei faventem declarare volumus.

VIII. Ut fines hi salutare attingantur, in genere opportunum & nobis & Proximo tempus observari debet. Cavendum etiam, ne nimia confortii frequentatione ipsa amicitia vilescat, temporisque damnum irreparabile nobis aut Proximo afferamus. Denique evitanda *vicia lingue*, quibus Proximo damnum infertur, & contrariæ *virtutes* sectandæ. Illa Lib. II. cap. 8. §. 29. hæ §. 67. sunt enumeratæ.

IX. Sed & *specialiora* quædam requiruntur, prout per communem conversationem aut in confortia *cum piis*, aut *cum impiis*, aut ex utrisque *mixta* incidimus.

X. Confortia *cum piis* præprimis in deliciis erunt illis, qui Deum amant. Quidni enim eorum præsentia atque aspectu frequenti gauderent, quibuscum æternitas erit in cælis transfigenda. Conversatio cum illis circa duplex argumentum occupatur. Aut enim inter se reciprocabunt colloquia *directe* ad pietatem spectantia juxta veram indolem *Communions Sanctorum* Lib. III. cap. 1. delineatam; aut sermones de rebus tam ad *functionem* suam, quam ad communem vitam atque incidentes in ea quotidie *casus* spectantibus miscebunt. Priores aliquando esse *necessarios* nemo negabit. Sed & posteriores male quidam penitus exterminant, cum multiplex eorum utilitas non solum ad delassationem animi, sed etiam ad vitam prudenter agendam queat ostendi. Cura tantum est adhibenda, ut id, quod revera est inutile, refecetur, & ut mella ex quibus-

buscunque flosculis colligantur. Quo præcipue spectat, ut non solum observationes pias ad quæcunque fortuita colloquiorum objecta apud nos formemus, sed etiam illas apte sermonibus immiscendi ansam omnem studioseprehendamus.

XI. Consortia *cum irrogenitis* pii evitare nequeunt, non solum propter hypocritarum frequentiam, sed etiam quia in functione civilibus associati atque immixti sunt. Ingens autem hic intercedit discrimen inter profanos pietatis contemptores, & inter eos, qui saltem ei non obloquuntur, adeoque ipsos lucrificandi speram aliquam gignunt. Cum prioribus *regeni* familiariter consuescere absque certissimo damno nequeunt, adeoque non ulterius frequentandi, quam negotiorum communium ratio efflagitat Pl. I. I. Ubi autem ex improvviso quasi in illos inciderunt, caute loquantur, fideliter in verba profana prorumpentes submoneant, nec inter illos ultro subsistere pergant, ubi aliqua ab eis divertendi rima patescit. A posterioribus penitus segregari ipsa spes, quam supponimus, vetat. *Rarus* tamen adeantur, & occasionibus invigiletur, quæ salutare sermonibus, sæpe tanquam aliud agendo, immiscere admonitiones permittunt.

XII. Ubi autem *consortia* sunt *mixta*, illic magis in promptu erit, *pius* se adungere, atque eos identidem ad talia colloquia inducere, per quæ futiles aliorum discursus præcidi, illorumque perversi mores corrigi queunt.

XIII. Inter Amicos primum locum *Familiaribus*

bus damus, quibuscum arctiori AMICITIÆ intimæ fœdere coaluimus. In ejus tam officiis describendis, quam præstantia atque utilitate miris modis in cœlum evehenda Philosophi, Oratores, Poëtæ inter gentiles certatim luxuriantur. Omnes tamen a linea aberrant, tum in veræ Amicitiaë fundamento, quod Communio Sanctorum solum ponit, quemadmodum cap. 1. ostendimus, tum in legibus ejus pangendis. Non inficeta tamen ejus apud Romanos figura fuit, præcipua Amicitiaë familiaris officia ita percrensens, uti a sacris etiam Scriptoribus indicantur. Pingebatur puella juvenis forma, quia Amicitia vera semper est recens, nec diuturnitate temporis remittit. *Detecto capite*, quia amicus nullo tempore amicum publice fateri erubescit. *Tunica rudi erat induta*, tanquam parata ad extremam inopiam pro amico subeundam. *In simbria scriptum: Mors & vita*, quod, qui vere diligit, ad mortem, imo post mortem amet. *In fronte legebatur: Æstas & hyems*, quia idem in prosperis & adversis requiritur affectus Prov. xvii, 17. *Latus apertum inque ad cor innuebat*, quod amicus nihil celet. *Brachium erat inclinatum digito cor ostendente*; ut opus cordi & cor verbis respondeat, nihilque fictum aut fucatum admisceat. *Adscriptum erat: longe & prope*, quia vera amicitia nulla locorum intercapedine disjungitur.

XIV. Sunt quoque alia specialiora, quæ prudentia Christiana in Amicitiiis tam *contrahendis*, quam *colendis* exigit.

(1) In iis *contrahendis* post exploratam pietatem, absque qua & dignum tam arcto amore obje-

objectum deest, & nulla amicitia sancta aut firma esse poterit, requiritur: Morum, inclinationis, conditionis quædam *similitudo*. Ad paucissimos quoque restringenda; eosque spectatæ *prudentiæ*, ex quorum consiliis proficere queas.

(2) In illis *colendis*, cum *amicos* Scriptura aliquando *fratres* nominet, quæ fratribus germanis debentur, etiam inter amicos observanda esse monet. Porro quamvis interiora animi secreta amicis pandantur, vel sic tamen & caute mercari convenit, cum omnis homo mendax sit Prov. XIX. 4. Sirac. VII. 6-12. Quæ autem tibi fiduntur, sancte serva. Circa nævos ejus indulgens esto, cum homines simus omnes, similesque in te amicus tolerare debeat Sirac. VI. 3. Familiaritas major, quæ amicis intercedit, nunquam in *levitatem* degeneret. Tum autem maximus ab Amicitia reportabitur fructus, si emendare se invicem suavibusque monelis ac correptionibus sanctificationem mutuo promovere adnitantur. Qui enim ita se post sindonem cognoscendi ansam habent, & secundum Leges amicitia auditum in omnibus debent, aptissimam præ aliis ad corrigendum residuos pravos in regentis motus ansam habent Prov. XXVII. 17. Denique *amici veteres* semper præferantur novis Prov. XXVII. 10.

XV. Ejusmodi *Amicitia* præstantiam sacræ literæ laudant & commendant Prov. XVII. 24. XXVII. 9. Confer Sirac. VI. 14-17. Et certe ejusmodi Amicitia non solum vitam jucundam reddit, sed etiam in rebus dubiis salubria consilia,

in

in adversis opem atque lenimentum multiplex afferre poterit.

XVI. Proximum locum occupant, quos sive in juventute *studiorum*, sive in proventa magis aetate *laborum* aut *muneris* Socios nacti sumus. Cum his *concordia* omni modo excolenda. Qui recte Spartam suam exornant, in magno pretio habendi & absque invidia *emulandi* sunt. Qui eam negligunt, eos modeste admonere oportet. Porro cavendum, ne eorum aut *socordia* ipsi segnitiam contrahamus, aut maligno *livore* a quibusdam officii, quod nobis incumbit, partibus absterreamur.

XVII. Reciprocis etiam quibusdam vinculis PATRONI atque CLIENTES innexi sunt. Priores *patrocinio* suo dignos amplectantur, quos autem in istud adsciverunt, eorum res candidè absque proprii commodi lucrive respectu promoveant. Posteriores sibi pios potissimum in Patronos seligant, & si aliquando irrogenitorum favore indigeant, videant, ne unquam aut nimium homines suspiciant, aut eorumque indignationem eorum extimescant, ut captandæ benevolentiae eorum causa vim conscientiae suæ inferant, aut se concupiscentiis eorum pravis mancipent.

XVIII. In VICINIS hic desinimus. Cum enim ex Salomonis judicio Prov. xxvii. 10. *Melior sit vicinus juxta, quam frater procul*; hinc illud Catonis non negligendum: *Vicinis bonus esto*. Talem autem Christianus se ore & opere præstabit.

(1) *Verbis & praesentis favorem blandis salutationi-*

tionibus atque colloquiis aucupabitur, & *absentis* famam strenue defendet.

(2) *Factis*, sive sit *extra partes positus*, tum officiorum in commodando, adjuvando, consiliando, liberali exhibitione, tum malorum & periculorum significatione ac propulsatione eum adjuvet. *In negotiis ad se spectantibus*, pacem ita sectari fas est, ut rixæ, convitia, processus non solum non inferantur, sed etiam pro virili evitentur; unde ad perturbationes vitæ præscindendas, quæ a vicino malo sæpe inferuntur, de legitimo jure aliquando remittendum, exemplo Abrahami Gen. xlii. 18. 19.

XIX. *Amicis* oppositi sunt INIMICI. *Passivos*, quos odio habeat, regnitum inter homines non habere, atque ubi eos per imprudentiam sibi conscivit, cum illis mox conciliationem querere, constat ex Lib. ii. cap. 5. §. 46. & cap. 8. §. 6. sq. §. 72. *Inimicorum* autem *activorum*, qui contra ipsum male sunt animati, non exigua caterva esse solet. Hos omnes non solum *diligere* perget Christianus, sed etiam pro re nata diversimode dilectionem suam externis signis demonstrabit, prout nempe eos considerat sive ut *hostes publicos* Ecclesiæ ac Reipublicæ, sive ut *privatis* simulatibus fræna laxantes.

XX. *Publici Ecclesiæ hostes* sunt sive qui externe in ejus *communione* subsistentes profane vivunt, sive qui ab ejus *communione* sunt segregati. Horum pars confessione cultuque divisa Ecclesiam oppugnat, pars per exercitium Disciplinae ab Ecclesia est ejecta. Omnes illos regnitus tanquam hostes Dei considerat Psal. xxvi. 5. cxxxix. 21.

Unde

Unde licet eorum conversionem ac salutem sincere optet, atque eatenus personas eorum diligere pergat, nihilominus in externis dilectionis signis ipsis exhibendis parcior est, tum ne in suspicionem teporis quoad honorem Dei ab illis proculcatum incidat, tum ut per nauseam, quam ex morum foedissima impuritate concepit, pudorem atque humiliationem salutarem in illis producere tentet.

XXI. Circa ejusmodi *Hostes* nulla personarum distinctio secundum carnem locum habet Deut. xxxiii. 11. Preces tamen pro omnibus esse fundendas Lib. 11. cap. 6. §. 42. monuimus. Præterea discriminandum inter *corrigibiles & incorrigibiles*. Posterioribus aliquando communia quoque humanitatis signa esse deneganda ex 2. Joh. vers. 10. 11. liquet. Priores cum majori tolerantia tractandi, quin beneficiis demerendi atque alliciendi sunt. Id requiritur non solum circa *profanos & excommunicatos*, qui spem quandam pœnitentiæ de se suscitaverunt, sed etiam multo magis circa diversæ Religionis asseclas, *Judeos, Pontificios*, aliosque veritatis professos osos. Cum enim plurimi inter illos sint, qui non ex quadam animi contra *salutarem veritatem obstinatione*, sed ex *præjudiciorum obtenebratione* aberrant; hinc singulis Christianis secundum mensuram ipsis datam incumbit *invigilare* occasionibus, easque *prudenter* in usum suum convertere, ex quibus aliquid lucri ad talium meliorem informationem, & convictionem expectari potest Jac. v. 19. 20.

XXII. *Publici Republicæ Hostes* sunt aut indirecte *malefici* quietem ejus turbantes per scelera,

Oo

quæ

quæ Legibus puniuntur, aut *directe*, qui arma et tum seditione tum bello externo inferunt. Omnia officia illis utique deneganda sunt, quæ in præjudicium Status ullatenus spectant, aut quibus ne ad ulteriorem in malitia progressum abutantur, justè timetur. Neque tamen omnis humanitatis sensus quoad ipsos simpliciter potest exui.

XXIII. *Malefici*, ubi eorum impia molimina innotescunt, non solum non protegi, sed etiam præpediri ab eorum executione debent. Unde non sunt *occultandi* aut *protegendæ*, quando Magistratus eos persequitur; quin etiam aliquando ultro *deferendi*, uti cap. III. §. 17. est indigitatum. Discrimen tamen hic est observandum.

(1) Inter vere *maleficos*, & inter illos, quos clare constat falso illis adnumerari v. gr. in causa *hæreseos*.

(2) Inter illos, quorum crimina *immediate* Majestatem Dei impetunt, atque fundamenta Status civilis subruunt, uti in *conspiratione*, *perduellione* &c. & illos, quorum crimina, licet atrociora, *mediate* tantum publicam perniciem impetunt.

(3) Inter illos, quorum delicta in perniciem publicam ita tendunt, ut nisi detecto delinquentis malum præsens aut futurum a Republ. averruncari nequeat, & qui conscientia stimulis agitans crimen peractum, unde nullum damnum porro timendum, Pastori, amicove sub sigillo silentiæ retegunt.

(4) Inter illos, qui *nobis*, & qui *aliis* damnum intulere aut inferre meditantur. Circa bona enim nostra

nostra facilius quam circa bona Proximi dispensare possumus.

XXIV. Qui propter *maleficia* in vinculis tenentur, illis ad fugam subsidia ulla præstare velle impium esset. Neque etiam contra Legum tenorem ac sententiam Judicis quicquam impendendum, quod rigorem pœnæ, quam juste promeruerit, lenire queat. Sed & ab altera parte immane esset, afflictis per contumeliosa dicta aut facta afflictionem addere velle, uti Judæi in Servatorem nostrum ausi sunt. In casibus magis incertis pro illis intercedere, & quantum Leges permittunt morituris lenimentum præstare pietas jubet. Cum primis animæ eorum cura geratur. Magistratus per nimiam festinationem tempus præparationi eorum ad piam mortem congruum absque gravissima causâ non præscindat. Alii admonitionibus, institutione, precibus conversionem eorum promovere contendant.

XXV. Hostibus *aperto Marte* in Rempublicam involantibus præter auctoritatem publicam privati noxam quidem non tenentur inferre; sed & nullo comætu aut rebus ad bellum necessariis eos adjuvabunt, nisi *proditores* Reipublicæ evadere velint. Casu hoc excepto omnia officia charitatis etiam *captis, aegrotis, penuria laborantibus* præstanda; idque eo magis, quoniam iidem aliquando possunt publici Reipublicæ hostes, & piorum *fratres esse*, quos inter sancta communio Spiritus in unitate fidei etiam tum facta manet, cum quoad Statum politicum oppositas partes sequuntur.

XXVI. Inter *privatos Inimicos* diversi occurrunt

gradus. Vix in eorum numerum referri merentur, affectuum impetu vehementiori acti in *gestus*, *verba* atque *actiones* singulares amori Proximi repugnantes prorumpunt, animum interea propensum conservantes. Ad *Inimici* enim naturam pertinet, animum habere odio Proximi obsessum, sive eum *latenter* gerant, quod iudicio Dei est remittendum, sive *externis signis* prodant, quorum hic duntaxat rationem habemus. Interea Amor Proximi jubet in meliorem partem, quamdiu circumstantiæ permittunt, omnia interpretari I. Cor. XIII. 7. Hinc non illico ex quibusvis signis aversionis semel aut iterum exfertis, nisi ita sint evidentia, ut dubitationem non relinquunt, sed plerumque demum ex eorum longiori catena de inimico Proximi animo est iudicandum.

XXVII. Sic quoque Inimici alii aliis peiores sunt. Quorundam enim odium in sola *aversione* subsistit. Alii ad *lesionem* pergunt, quæ quoad quosdam certis duntaxat limitibus est circumscripta, sed quoad alios eousque procedit, ut Proximum miserum aut infamem reddere, quin plane e medio sublatum esse cupiat. Atrocissimum est, quando hoc nocendi propositum sub amicitia specie tegitur.

XXXVIII. Neminem ex his omnibus præceptum Evangelicum excipit, quando non solum *diligere inimicos* jubet, ut jam Lib. II. cap. v. §. 20. est submonitum, sed etiam *externis signis* illam dilectionem vult demonstrari Matth. v. 44. Scopus eorum est, ut ex *inimico* reddamus *amicum*. Hoc autem tum maxime sperare licet, quando

quando sinceram ejus conversionem promovere omnino nifu quæremus. Convenienter huic scopo Servator duplex *signorum amoris* Inimico exhibendorum genus præscribit.

(1) *Coram hominibus* ille dupliciter declarandus

(a) *Verbis* per *benedictionem maledicentium*, qua non solum comiter eos coram alloquimur, sed & de absentibus honeste, quantum merentur, sentimus.

(b) *Factis*, per varia *beneficentia* genera, præcipue quando auxilio nostro in sinistro rerum suarum statu indigent Exod. *xxi. 4. 5.* Prov. *xxv. 22.* Luc. *x. 36. 37.*

(2) *Coram Deo* idem Amor per preces pro eorum salute declaratur secundum Lib. *11. cap. 6. §. 42.* quæ præcipue omnibus frustra tentatis in ipso articulo mortis esse ultimum refugium Lib. *11. cap. 13. §. 14.* monuimus.

XXIX Officii hujus necessitatem ac momentum variis argumentis fortissimis Servator noster urget Matth. *v. 45 -- 48.* Adeoque ad id nos incitat:

(1) *Exemplum* ipsius *Dei* in longanimitate, qua tolerat hostes gloriæ suæ Luc. *vi. 35. 36.*

(2) *Exemplum* *Servatoris* nostri, qui pro inimicis passus est Rom. *v. 10.* Col. *1. 21: 22.*

(3) Ipsa rei æquitas fundata non solum in natura ejusdem participatione, sed & in eo, quod regeniti ut *filii Patris cælestis* ejus providentiæ se submittere debeant, qua vult per aliorum quoque malitiam suos tentare Pf. *cv. 25.* 1. Sam. *xv. 11. 12.* 1 Sam. *xxiv. 13.* Ager non proculcat pedi-

O o 3 bus

bus pharmæca, quæ licet amara sint, ad salutem tamen ipsius ei porriguntur.

(4) Si miserrimo non est addenda afflictio, quis miserior est, quam Inimicus iniquus, cui, nisi Deus ipsum convertat, periculum æternæ condemnationis imminet?

(5) Quid lucrabimur odiis reciprocis, nisi ut vitam nostram turbatiorem reddamus?

(6) Quantum autem erit, quod lucrabimur, siue benefaciendo eum convertamus, siue non convertamus? In posteriori casu conscientiam tranquillam coram Deo & honorem coram hominibus, quibus τὸ περισσὸν *supra ethnicos ac pablicanos* in Christianis eminens hoc pacto demonstratur. In priori non solum ex Inimico Amicum, sed etiam novum subditum Regni Christi Prov. xvi. 7.

(7) Peculiaris ratio accedit in N. T. quoniam in eo & prætextus inimicitiae, quem Judæi in Legis intermurali quærebant, est sublatus Eph. 11. 14--17. Adde quod hujus præcepti implemento spes Ecclesiæ promovenda sit, quæ describitur Jes. 11. 4. xi. 6--8.

CAPVT SEPTIMVM.

De Relatione inter *vivos & mortuos* superstitute.

SUMMARIUM.

Post nexum indicatum §. 1. subjunguntur officia circa DEFUNCTOS observanda

I. Circa propriam eorum personam 2 --- 12.

A. Quoad animam 2 --- 8.

1. In iudicio circa ejus statum 2 --- 4.

a. Quid generatim observandum 2.

b. Quid speciatim in iudicio salvationis aut condemnationis 3. 4.

2. In luctu de ipsis 5 --- 7. qui

a. Ut legitimus defenditur 5.

b. Moderamen ejus edocetur 6. 7.

3. In obedientia preceptis eorum prestanda 8.

B. Quoad corpus 9 --- 12.

1. Cura sepulturæ 9 --- 11. quæ

a. Defenditur 9.

b. Limitatur 10.

c. Dirigitur 11.

2. Sepulchrorum honos 12.

II. Circa illos, quos in terra reliquere 13.

I.

Quomodo regentis in terra Relatio arctissima cum tota Ecclesia triumphante, adeoque cum omnibus *in Domino* omni tempore ac loco *defunctis* intercedat; Lib. III. cap. I. ostendimus. Hic specialius respicimus Relationem ad *illos defunctos* quibuscum communionem quandam *secundum civilem seu œconomicam* in hoc mundo, sive *pii* fuerint, sive *impii*, exercuimus. Quamvis enim has Relationes *seculares* nominemus, non tamen ita penitus cum vita hujus seculi cessant, ut non post mortem quoque aliqua *ipsis defunctis*, sive *in propria persona* tam secundum *animam*, quam secundum *corpus*, sive illis, *quos reliquerunt*, officia sint præstanda.

II Quoad *animam*, cauti ante omnia debemus esse in *judicio* circa eorum Statu. Huc pertinet:

(1) Ut tarde aliquem defunctum seu *caelo* seu *inferno* adjudicemus. Paucos possumus *beatos* pronunciare, quoniam *hypocrisis* stupenda, aliquando in ipsa morte, habet latibula. A *condemnando* multo magis abstinendum, quoniam saepe ignoramus, num in extremis peccatori gratiam suam Deus concedere voluerit?

(2) In partem mitiorem catenus propendamus, ut quos *secure* non licet *beatos* reputare, de *his* tamen, si quaedam suppetant signa, libenter meliora sperare velimus.

(3) Qui signa quaedam *resipiscentiæ* veræ in ultimis nobis exhibuisse visi sunt, ita ut ipsi de eorum

eorum salute vix dubitemus, de illis tamen caute iudicium est proferendum coram aliis, ne irregniti inde ansam suspicandi aliquid de via ad vitam non ita angusta, ut verbum Evangelii docet, nanciscantur.

III. In *Judicio Beatitudinis* sigillatim cavendum, ne illius falsum ponamus fundamentum. Exceptiones enim multas habet regula illa vulgaris, *de absentibus & mortuis non nisi bene*. Præjudicium quoque circa *proximos consanguineos*, parentes, liberos &c. admodum familiare, quos beatos nolle prædicare pietati adversum multi censent, est exuendum. Multo magis peccant, qui absque ullo fundamento, corruptos mundi sequentes mores, sive condolentes proximis amicis, sive demortuis prosa salutave oratione, ore aut calamo, in suggestu, cathedra, aliisque locis ad id destinatis parentando in cælum virtutes defunctorum aut mercede conducti, aut favorem cognatorum anhelantes, extollere solent. Ubi autem ex fructuum bonorum indole non aliter, quam *bene*, de mortuis licet censere, ibi fas est, ut & ipsi memoriam eorum recolamus, & aliis ad incentivum proponamus. Hæ sunt vere illustres *Imagines*, hæc *Insignia*, quæ jugiter ob oculos ponere fas est. Tales inter *Majores*, *Cognatos*, *Amicos* accensusse in magni beneficii divini loco poni debet.

IV. *Judicium Condemnationis* temerarium sæpe superstitio hominum profert secundum externas quasdam circumstantias. Sic qui morte subitanea aut extraordinaria extinguuntur, facile in illud præjudicium incidunt Act. xxviii. 4. Nimum idem ad quoscunque *αυτοχειρες*, aut qui in

furore decedunt, a vulgo extenditur. Nullibi enim locum habet, nisi ubi concatenata malarum actionum series, absque ullis conversionis sinceræ signis, quæ tamen minus in morte subitanea, quam lenta, locum habent, nobis innotuit. Talia exempla severitatis divinæ ad Deum sanctificandum memoriæ inscribi, nec coram aliis dissimulari debent.

V. *Amor*, quo defunctis nostris, quamdiu ipsi in hac mortalitate degimus, obstricti manemus, ante omnia exigit, ut mortuos *lugeamus*, exemplo Patriarcharum & Israelis, Moſen, Samuelem, Josiam &c lugentium; quibus tamen nollem addi exemplum Domini *Lazarum deflentis* quia magis incredulitas hominum, quam Lazari mors, quem resuscitandum sciebat, lacrymas ei extorsit. Clarius hunc luctum tanquam legitimum supponunt loca Eccles. v. 11. 3. 1. Theſſ. iv. 13. Adde Siracid. xxxviii. 16.

VI. Fas tamen, *Luctum* hunc ita temperare, ut *legitimus scopus ac modus* ei figatur. *Scopus* pro diverso considerandi modo variat: vel *noſtri*, vel *defunctorum*, vel *aliorum* causa.

(1) Ob defunctos in genere lugemus non eorum sed *noſtri causa*, quando jucunda eorum conversatione, auxilio, tutela carendum esse dolemus. Hæc Luctus ratio est omnium levissima, & ne æqua quidem, nisi propter peccata simul humiliemur, quibus promeruimus, ut bonum, quo non rite uſi sumus, cito amitteremus.

(2) Luctus *defunctorum causa* non habet locum, nisi circa illos, qui in peccatis mortui sunt. *Lugeatur mortuus, sed ille, quem gehenna suscipit, quem*

quem tartarus devorat, in cuius poenam aeternus ignis
 affluat, ait Hieronymus ad Paulam Epist. 25.

(3) Luctus aliorum causa tum obtinet, quando
 pii demetuntur, quod praeludium majorum Dei
 judiciorum esse solet *Jes. LVII. 1. 2.*

VII. In modo *Luctus* prudentia Christiana
 jubet,

(1) Ut non sit *immoderatus*, quod facillime
 posse obtingere in morte piorum Apostolus 1.
Theff. IV. 13. innuit. Singularia moderationis
 exempla dant Jobus & Davides *Job. 1. 21. 2.*
Sam. x 11. 22. Huc faciunt solamina quae *Lib. 11.*
14. §. 37. 38. sunt suppeditata.

(2) Ut in signis luctus omnis absit superstitio
 & affectatio *Levit. IX. 28. Deut. XIV. 1.*

(3) Pessimum est, sub hypocriticis lacrymis
 abscondere tacitam ob mortem amici laetitiam.

VIII. Pietas etiam aliquando jubet, *obedientiam*
 praestare mortuis in praecipis ac desideriis, qui-
 bus adimplendis conscientia nostra non gravatur
Gen. XLVII. 29. 30. 1. 25. Jerem. xxxv. 8. 9.
10. Hoc ad ipsas dispositiones, dona & legata
 per Testamentum non expressa, si de voluntate
 saltem defuncti constet, sique illa nihil iniqui
 contineat, extendendum esse, Christianus, li-
 cet per Leges civiles constringi nequeat, sibi per-
 suadebit.

IX. *Corporibus defunctorum* de SEPULTURA
 honesta prospiciendum esse, ipse ordo naturae
 mortalis a Deo constitutus suadet *Gen. III. 19.*
Eccles. XII. 7. Hinc antiquissimus in Ecclesia
 obtinuit usus, ut defunctorum corpora terrae
 mandarentur, uti ex Patriarcharum exemplis
 abunde

abunde constat. Accedit fontica ratio, ut corpora per putrefactionem ad resurrectionem præpararentur. Sed & corpori, in quo immortalis spiritus habitavit, quodque iterum subiturus est; hic honor debetur præ cadaveribus brutorum. Adde, quod sepulchra sint *memoria*, *monumenta* salubria mortalitatis atque æternitatis.

X. *Personas* tamen quasdam excipiendas esse passim censetur.

(1) *Leges civiles* quosdam *facinorosos* sepultura privant, quamvis ex Hebræorum more solos, qui *sibi ipsis mortem consciverant*, hac ignominia post mortem notatos fuisse constet, Malefici certe exerta Lege Dei erant sepeliendi Deut. xx I. 22 quod an pro mere typico habendum sit, dubitari posset.

(2) Sed eo magis indubitatum est, Humanitatis Leges illos pessumdare, qui sub *hereseos* prætextu sepulchri honorem denegant, atque in ipsa ossa inaudito inter gentes maxime barbaras more laviant. Pari impietate infantes nondum baptizati honesta sepultura defraudantur.

XI. *Circumstantia* temporis, loci, aliorumque rituum ad sepulturam pertinentium pro diversitate gentium admodum variant. In genere circa eas est observandum, quod recepti mores non sint temere spernendi, si tantum hæ regulæ observentur.

(1) Absit omnis *superstitio*, qualem spirat nimis circa locum delectus, preces & oblationes pro defunctis, aspersa corpori defuncti & loculo aqua benedicta &c.

(2) *Fastus* præscindatur, qui maxime in morte eorum intempestivus est, quos Deus nobis tanquam

quam exempla *severitas* & calamitatis humanæ ob oculos ponere voluit.

(3) Multo magis absit *intemperantia*, cui *epulae* ac *symposia funebria* animum dant.

(4) Illorum rituum habeatur potissima ratio, qui aptiores sunt ad recordationem mortis & iudicii in animo suscitandam. Sic *præfata* olim aliquando adhibendæ ad pondus iudiciorum divinarum rite exaggerandum Jerem. IX. 20. 21.

(5) Qui funus comitantur singuli in se & aliis pro re nata salubres has meditationes suscitare contendant.

XII. Ipsorum *sepulchrorum* honorem antiquitas conservavit Matth. XXIII. 29. Act. II. 29. Unde *violatio sepulchrorum* inter turpissima barbarici signa accensita fuit. Absint tamen *visitationes religiose*, nec non superstitiosus *Reliquiarum* cultus.

XIII. Denique eorum, qui proxime per obitum suorum afflicti fuere, curam verbis factisque præstare amicitia sinceræ jura postulant.

(1) *Verbis* solamina congrua adhibenda sunt, quæ veritate nituntur & ita se habent, ut solidum lenimen afferre queant.

(2) *Factis* tentandum, ut jactura, quam *lugentis* per obitum Patris, Patroni, Mariti, Amici passi sunt, quodammodo illis refarciatur. Singularem præ aliis hic attentionem atque studium requirunt *vidua* atque *orphani* Job. XXXI. 16--18. Jac. I. 27. Ex eodem fundamento matrem suam Johannî Servator moriens commendat Joh. XI. 26. 27.

TABU.